

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การสะท้อนภาพของเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิมในหนังสือพิมพ์ไทย” ได้ประมวลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาค้นนี้

- บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะสถาบันทางสังคม
 - แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์
 - ทฤษฎีสื่อมวลชนกับความรับผิดชอบทางสังคม
- การสะท้อนภาพความเป็นจริงทางสื่อมวลชน
 - แนวคิดสื่อมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงในสังคม
 - แนวคิดนายประตู่ข่าวสาร
 - แนวคิดเรื่องคุณค่าข่าว
 - แนวคิดเรื่องความเป็นกลาง
 - แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าว
 - แนวคิดการกำหนดเรื่องพิจารณา
 - แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์และแบบฉบับ
- สื่อมวลชนกับการสะท้อนภาพของชาวมุสลิม
 - แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย
 - ชนกลุ่มน้อยกับการสะท้อนภาพโดยสื่อมวลชน
 - แนวคิดเกี่ยวกับชาวมุสลิม
 - ชาวมุสลิมกับการสะท้อนภาพโดยสื่อมวลชน
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะสถาบันทางสังคม

สถาบันการสื่อสารมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งทางสังคมที่ทำหน้าที่ในด้านการสื่อสารในด้านต่างๆ ไปสู่สมาชิกในสังคม บุคคลทั้งสังคมมีโอกาสรับข่าวสารนั้นได้ การสื่อสารจึงกว้างขวางหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์

นอกจากนั้นการสื่อสารมวลชนยังมีความสำคัญทั้งภายในสังคมและระหว่างสังคม ยิ่งสมาชิกในสังคมมีมากขึ้น การจัดการสื่อสารให้กว้างไกลและมีประสิทธิภาพก็ยิ่งมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น การสื่อสารมวลชนจึงกลายเป็นส่วนประกอบหลักที่จะช่วยจรรโจงให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพและความมั่นคง

นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชนได้ให้ความหมายของสื่อสารมวลชนว่าเป็นกระบวนการที่ผู้ส่งสาร (Source) กระทำการส่งสาร (Message) ไปยังผู้รับสาร (Receiver) จำนวนมาก ซึ่งมีความแตกต่างกัน (Heterogeneous) และไม่เป็นที่รู้จักของผู้ส่งสาร (Anonymous) สาร (Message) จะถูกส่งไปยังผู้รับสารทั่วไป (Mass Audience) ได้อย่างรวดเร็วในเวลาเดียวกัน และสารนั้นมีลักษณะไม่ยั่งยืน โดยใช้สื่อมวลชน (Mass Media) เป็นสื่อ และผู้ส่งสารมักจะดำเนินกิจการภายใต้องค์กรที่สลับซับซ้อน (Complex Organization) มีการแบ่งงานการทำงานอย่างกว้างขวาง (Extensive Division of Labor) และมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานค่อนข้างสูง (อนุสรณ์ ศรีแก้ว, 2535 : 2)

สถาบันสื่อสารมวลชนไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ จึงถือเป็นสถาบันที่สำคัญ สถาบันหนึ่งทางสังคม ที่ทำหน้าที่ในด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่างๆ ไปสู่ประชาชนในสังคม ทั้งนี้ผลจากการทำหน้าที่ของสถาบันสื่อสารมวลชนจะมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่างๆ อันเป็นส่วนประกอบย่อย ในโครงสร้างทางสังคมโดยรวม

อย่างไรก็ตามในการคงไว้ซึ่ง "สถาบันสื่อมวลชน" จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำหน้าที่บางประการที่แตกต่างจากสถาบันหรือองค์กรทางสังคมอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการที่มีหน้าที่ที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของสถาบันนั้นๆ จะทำให้องค์กรนั้นๆ ดำรงอยู่ซึ่งความเป็นสังคมได้

มีนักคิดนักวิชาการในแวดวงสื่อสารมวลชนจำนวนมาก ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน แต่ที่ดูจะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการ ในด้านสื่อสารมวลชน ก็คือแนวคิดของ Harold Lasswell นักรัฐศาสตร์ผู้บุกเบิกการวิจัยทางด้านสื่อสารมวลชน ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้ 3 ประการ คือ (Charles R. Wright, 1975 อ้างโดย กฤษณ์ ทองเลิศ, 2535: 2-3)

1. หน้าที่ในการเฝ้ามองสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of The environment) เป็นหน้าที่ในด้านการสังเกตและติดตามเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมให้ตระหนักถึงภัยอันตราย และมองเห็นโอกาสหรือช่องทางต่างๆ ในสังคม หน้าที่ประการนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็น

หน้าที่ในการเป็นยามเฝ้ามองความเป็นไปของสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน หน้าที่ในด้านนี้ได้แก่ การรายงานข่าว เหตุการณ์ต่างๆ ของหนังสือพิมพ์นั่นเอง

2. หน้าที่ในการสร้างความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆ ของสังคม (Correlation of the parts of society) เป็นหน้าที่ในการชี้แจงให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นต่อ สถาบันใดสถาบันหนึ่ง โดยการศึกษารายละเอียดของเรื่องราวนั้นๆ พร้อมทั้งทำหน้าที่ในการตีความ และอธิบายขยายความให้แก่สมาชิกในสังคม ซึ่งถือเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในสังคมมี ปฏิกริยาได้ตอบสนองเหตุการณ์ หรือมีความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่กำลังดำเนินไป หน้าที่ประการนี้อาจถือได้ว่าเป็นเวทีของการแสดงความคิดเห็น เช่นที่ปรากฏผ่านบทความ คอลัมน์ต่างๆ ทางหน้า หนังสือพิมพ์นั่นเอง

3. หน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง (Transmission of the social heritage) เป็นหน้าที่ในการถ่ายทอดความคิดเห็น ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐาน (Norm) ทางสังคม จากสมาชิกของคนรุ่นหนึ่งไปยังรุ่นต่อไป เพื่อเป็นการอบรมให้สมาชิกใหม่ of สังคมได้เรียนรู้บทบาทและสถานภาพของสังคมซึ่งเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของกระบวนการ ซักเดลาทางสังคม (Socialization) หน้าที่ประการนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นครูผู้สอนของประชาชน ซึ่งมี ทั้งการเป็นครูโดยตรงและโดยอ้อม

นอกจากนี้ ชรามม์ (Schramm) และคนอื่นๆ รวมทั้ง ไรท์ (Wright) ได้เสนอหน้าที่สำคัญ เพิ่มเติมอีกหน้าที่หนึ่งคือหน้าที่ในการให้ความบันเทิง

4. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง (Entertainment) เป็นการสร้างสรรค์ความสนุกสนาน เพลิดเพลินให้แก่สมาชิกในสังคม เพื่อเป็นการพักผ่อนและลดความเครียดจากสภาพการณ์ต่างๆ ที่แต่ละคนประสบอยู่ หน้าที่ทางด้านนี้ของหนังสือพิมพ์ เช่นการให้ข่าวสาร ความบันเทิงต่างๆ ทางหน้าหนังสือพิมพ์

จากบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนดังกล่าวนี้ กล่าวได้ว่าบทบาทหน้าที่ในการสะท้อน สังคมถือเป็นบทบาทที่เด่นชัดมากของหนังสือพิมพ์ กล่าวคือสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เฝ้ามองสภาพ แวดล้อมที่เป็นไปในสังคมว่ามีเหตุการณ์ เรื่องราวอะไร โดยที่สื่อมวลชนจะสะท้อนออกมาให้ ประชาชนได้รับทราบ เข้าใจต่อเรื่องราวเหตุการณ์นั้นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์แล้ว ถือได้ ว่ามีเอกลักษณ์และจุดเด่นที่สำคัญ ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทั้งในหมู่นักคิด นักวิชาการในแวดวงสื่อ สารมวลชน ตลอดจนประชาชนทั่วไป นั่นก็คือ "บทบาทในการสะท้อนสังคม" นั่นเอง กล่าวคือ หนังสือพิมพ์เป็นกระจกเงาที่ส่องให้เห็นลักษณะที่เป็นอยู่และเป็นไปในสังคมบ้านเมือง ไม่ว่าจะ เป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เรียกว่าสังคมเป็นอย่างไร สื่อ

มวถน ก็สะท้อนออกมาอย่างนั้น ดังที่มีคำกล่าวกันว่า "หากอยากรู้ว่า ณ ขณะหนึ่งนั้นสังคม หรือ ประเทศชาติหนึ่งๆ นั้นเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนเรื่องราว สำคัญๆ ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ ว่า ณ ขณะนั้นมีอะไรบ้าง เราสามารถรับรู้ได้จากเนื้อหาที่ สะท้อนผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ ในสังคมนั้นๆ นั้นเอง" ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยหนังสือพิมพ์มีบทบาทที่ สำคัญในการที่จะทำหน้าที่ให้ข่าวสารและรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ให้แก่ผู้อ่านได้รับทราบ ไม่ว่า เหตุการณ์นั้นจะอยู่ใกล้หรือไกล หนังสือพิมพ์จึงมีบทบาทต่อชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก และมิ ความใกล้ชิดกับการพัฒนาทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง โดยเฉพาะในสังคม ประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย

ดังนั้นเพื่อที่จะให้เห็นถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีเอกลักษณ์ ที่โดดเด่นเฉพาะตัว แตกต่างจากสื่อมวลชนประเภทอื่นๆ กล่าวคือทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อน สังคมโดยตรง ดังนั้นจึงจะได้เสนอแนวคิดของหนังสือพิมพ์ต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ ของมนุษย์ในสังคม มนุษย์เราจะสามารถทราบข่าวสารเหตุการณ์และสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าใกล้หรือไกล ได้จากหนังสือพิมพ์

คำจำกัดความของหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการพิมพ์พุทธศักราช 2484 มาตรา 4 ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า "หนังสือพิมพ์ หมายถึง สิ่งพิมพ์ซึ่งมีการจำหน่ายเช่นเดียวกัน และออกหรือเจตนาจะออกตามลำดับเรื่อยไป มีกำหนดระยะเวลาหรือไม่ก็ตาม" (สุรัตน์ นุ่มนนท์, 2523:1)

นอกจากนั้นมิผู้ให้ความหมายของหนังสือพิมพ์ไว้ต่างๆ กันดังนี้คือ

Good (1956:637) กล่าวว่าหนังสือพิมพ์ คือสื่อสิ่งพิมพ์ออกตามระยะเวลาที่กำหนดติดต่อกันตามลำดับ และมีลักษณะเป็นกระดาษขนาดใหญ่ จำนวนหลายแผ่น พับได้ มีจุดมุ่งหมายในการ เสนอข่าวสารและสิ่งที่น่าสนใจทั่วไป ตามปกติกำหนดออกเป็นรายวัน รายสัปดาห์ แต่ถ้าเพื่อการ ศึกษาอาจออกเป็นรายปักษ์ หรือรายเดือนก็ได้

ครุณี หิรัญรักษ์ (2529,1) กล่าวว่า หนังสือพิมพ์เป็นสิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม มนุษย์เราสามารถทราบข่าวสาร เหตุการณ์และสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าใกล้หรือไกลได้จากหนังสือพิมพ์

ส่วน Adams (1959) กล่าวถึงหนังสือพิมพ์รายวัน ว่า คือหนังสือพิมพ์ที่ออกวางจำหน่ายสม่ำเสมอเป็นประจำทุกวัน มักจะพิมพ์ในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ๆ ลงข่าวทุกชนิดเช่น ข่าวธุรกิจ ข่าวในประเทศ ข่าวต่างประเทศ ข่าวกีฬา ข่าวสังคม ข่าวบันเทิง เป็นต้น โดยข่าวที่ลงต้องเป็นข่าวสด ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันนั้นหรืออย่างช้าต้องไม่เกิน 2-3 วัน

ลักษณะของหนังสือพิมพ์

รูปแบบของหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มักเป็นมาตรฐานเดียวกัน คือ ใช้กระดาษหลายแผ่นเรียงซ้อนกัน และไม่เย็บติดกัน หนังสือพิมพ์จะมีสองขนาดคือ ขนาด 15" คูณ 22" หรือที่เรียกว่าหนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่ (Full Size) และขนาด 11" คูณ 13" ซึ่งมีขนาดของหน้าประมาณ เศษหนึ่งส่วนสองของหนังสือพิมพ์ขนาดใหญ่ตามแนวนอน หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า ขนาดแท็บลอยด์ (Tabloid) (ครุณี หิรัญรักษ์, 2529)

ประเภทของหนังสือพิมพ์

สิรินทิพย์ ชันสุวรรณ (2539) ได้แบ่งประเภทของหนังสือพิมพ์ตามลักษณะการนำเสนอเนื้อหา ออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. หนังสือพิมพ์รายวันแนวคุณภาพ (Quality Newspaper) หรือหนังสือพิมพ์ประเภทข่าวแข็ง (Hard News) หรือหนังสือพิมพ์ประเภทมุ่งให้ความสำคัญต่อข่าวสารที่เน้นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และปัญหาในหลายๆ ด้าน เนื้อหาส่วนใหญ่ประกอบด้วย ข่าว และบทความประเภทหนักสมอง หรือผู้อ่านได้รับความพอใจช้า (Delayed-Reward News) ตัวอย่างของหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ได้แก่ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน และไทยโพสต์ เป็นต้น
2. หนังสือพิมพ์รายวันแนวประชานิยม (Popular Newspaper) หนังสือพิมพ์ประเภทนี้มุ่งให้ความสำคัญกับข่าวสารประเภทเร้าอารมณ์ ตื่นเต้น เนื้อหาส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยข่าว หรือบทความประเภทเบาสมอง (Soft News) หรือเนื้อหาที่ผู้อ่านได้รับความพอใจทันที (Immediate Reward News) เช่น ข่าวบันเทิง ข่าวกีฬา ข่าวสังคม ข่าวอาชญากรรม เป็นต้น หนังสือพิมพ์

ประเภทนี้มีผู้นิยมอ่านทุกระดับชั้น จำนวนจำหน่ายสูง มีนโยบายให้อ่านเพื่อพักผ่อนสมอง และก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ได้มาก ตัวอย่างของหนังสือพิมพ์ประเภทนี้ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และเดลินิวส์ เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีการแบ่งประเภทหนังสือพิมพ์ตามกลุ่มผู้อ่าน หรือตามลักษณะการจัดหน้าของหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์นั้น สามารถแบ่งได้ดังนี้ (นันทริกา คุ้มไพโรจน์, 2514: 23-24)

1. ข่าว ถือเป็นหัวใจสำคัญของหนังสือพิมพ์จะปรากฏอยู่ในหน้าแรก เช่น ข่าวภายในประเทศ ข่าวภายนอกประเทศ ข่าวท้องถิ่น ข่าวสังคม ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวกีฬา เป็นต้น
2. ภาพ ภาพถ่ายจะสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดีและรวดเร็ว
3. โฆษณา เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็นปัจจัยในการดำเนินธุรกิจหนังสือพิมพ์ โฆษณาอาจมีภาพประกอบหรือมีอักษรแปลกตา
4. บันเทิง จะปรากฏในรูปของสารคดี บทความ เรื่องสั้น การ์ตูน ขำขัน ตอบปัญหา กลอน เพลง เป็นต้น
5. ความคิดเห็น หนังสือพิมพ์จะต้องตีความหรืออธิบายความหมายของข่าวที่สำคัญ มีการอธิบายเพิ่มเติมและแสดงความคิดเห็น รวมทั้งข้อวิจารณ์ในรูปของบทบรรณาธิการ คอลัมน์ วิเคราะห์ วิจารณ์ข่าว เป็นต้น

บทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์เป็นกิจการที่มนุษย์สร้างขึ้นมารับใช้สังคม หนังสือพิมพ์จึงเป็นประหนึ่งสถาบันสาธารณะ (Quasi Public Institution) ซึ่งควรจะต้องทำหน้าที่รับใช้สังคมและสาธารณชนต่างๆ ดังนี้ (Duane Bradley, 1971: 18-25 อ้างโดยเพ็ญแข เอี่ยมนิรันดร์, 2537: 10-11)

1. ภาระหน้าที่ในการเสนอข่าว (To Provide Information) อาจกล่าวได้ว่าหน้าที่หลักของหนังสือพิมพ์ก็คือ การแสวงหาข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงมารายงานให้ประชาชนได้ทราบ ซึ่งสามารถนำเสนอในรูปแบบต่างกันเช่น ข่าว บทความ สารคดี ฯลฯ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ข่าวจะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์มากที่สุด เพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบเหตุการณ์ทั้งหมดอย่างถูกต้องและสามารถวินิจฉัยเหตุการณ์ได้ด้วยตนเอง

2. หน้าที่ในการเสนอความคิดเห็น หรืออธิบายความหมายต่างๆ (To offer guidance to explain of the news) กล่าวคือ เป็นการชี้แนะแนวทางหรืออธิบายไขความหมายของข่าว ซึ่งหนังสือพิมพ์สามารถทำได้โดยการรายงานข่าวหรือจับประเด็นข่าวที่สำคัญมาวิพากษ์วิจารณ์ โดยอธิบายทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลังของข่าวนั้นๆ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาที่เป็นข่าวดังกล่าว โดยปกติแล้วการแสดงความคิดเห็นต่างๆ จะกระทำผ่านคอลัมน์มากกว่าที่จะนำเสนอแนะในรายงานข่าว เพราะข่าวนั้นเป็นการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น การแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะอยู่ในรูปของบทบรรณาธิการ บทวิจารณ์ บทความ เป็นต้น

3. ภาระหน้าที่ในการให้ความบันเทิง (To provide entertainment) หมายถึง ความบันเทิงที่ผู้อ่านได้รับจากการอ่านเนื้อหาในหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดและพักผ่อนสมองไปด้วยในเวลาเดียวกัน

4. ภาระหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ (To serve the public) หนังสือพิมพ์มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยยกระดับความเป็นอยู่ การกินดีอยู่ดีให้กับประชาชน อาจทำได้โดยรายงานข่าวให้รัฐบาลได้รู้ถึงความไม่ยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ ขณะเดียวกันก็ต้องคอยกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยแท้จริง เช่นการเปิดคอลัมน์รับเรื่องร้องทุกข์ การตอบปัญหาต่างๆ การช่วยลงข่าวการกุศล เป็นต้น

5. ภาระหน้าที่ในการเป็นองค์กรธุรกิจ (To-stay in business) เพื่อให้หนังสือพิมพ์อยู่ได้ตลอดไป หนังสือพิมพ์จะต้องมีผู้ซื้อเพียงพอ และจะต้องมีโฆษณาเพียงพอ ที่จะได้เงินมาเป็นค่าใช้จ่ายและเป็นเงินทุนหมุนเวียนต่อไปด้วย ปกติได้รับรายได้จากการขายหนังสือพิมพ์เองประมาณหนึ่งในสามของจำนวนเงินรายรับทั้งหมดเท่านั้น ส่วนเงินรายได้ที่เหลืออีกสองในสาม ได้มาจากการขายโฆษณา

โดยทั่วไปแล้วหนังสือพิมพ์ได้ชื่อว่าเป็นสื่อมวลชนที่สามารถเสนอเนื้อหาได้ปริมาณมาก และสามารถเสนอรายละเอียดของข่าวได้อย่างลึกซึ้งที่สุดเมื่อเทียบกับสื่อมวลชนประเภทอื่น ข่าวสารต่างๆ ที่หนังสือพิมพ์เสนอต่อสาธารณชนนั้น อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่างๆ หรือจะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็น อันจะนำไปใช้เพื่อการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้อ่านไม่มากนักน้อย

นอกจากบทบาทหน้าที่ดังกล่าวแล้วหนังสือพิมพ์ยังถือได้ว่าเป็นแหล่งความรู้ในสาขาวิชาการในด้านต่างๆอีกด้วย ดังที่ เฟรเซอร์ เอฟบอนด์ (Fraser F. Bond, 1955:6-25 อ้างโดยเพ็ญแข เอี่ยมนิรันดร์ อ้างแล้ว) กล่าวว่าหนังสือพิมพ์ที่ดีก็เปรียบเหมือนมหาวิทยาลัยของมวลชนนั่นเอง กล่าวคือ หนังสือพิมพ์เป็นแหล่งความรู้ต่างๆ ซึ่งผู้อ่านสามารถเรียนรู้อาการต่อไปนี้ได้

1. ประวัติศาสตร์ปัจจุบัน หนังสือพิมพ์ออกจำหน่ายก็เพื่อการเสนอข่าว ดังนั้นเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นไม่ว่าที่ใดก็ตามจะปรากฏขึ้นพร้อมเรื่องราวและรายละเอียดทั้งหมดในหน้าหนังสือพิมพ์ ทำให้ผู้อ่านได้รับทราบความเป็นไปของเหตุการณ์ทั่วไป
2. การเมืองการปกครอง ในสหรัฐอเมริกาในสมัยก่อนนั้น หนังสือพิมพ์จะอุทิศเนื้อที่ส่วนใหญ่ให้กับข่าวการเมืองและการปกครอง ซึ่งในบางครั้งเป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อเท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีการเสนอข่าวอย่างระมัดระวังและมีความยุติธรรมมากขึ้น ทำให้ได้รับเนื้อหาที่ถูกต้องมากขึ้นกว่าในอดีต
3. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เมื่อประชาชนได้รับข่าวสารด้านการเมืองการปกครอง นอกจากทำให้ประชาชนได้เข้าใจเรื่องการเมือง การปกครองในประเทศแล้ว ยังทำให้สามารถเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างชาติ ตลอดจนได้รู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกด้วย
4. วิทยาศาสตร์และสิ่งประดิษฐ์ เมื่อมีการค้นพบใหม่ๆ ทฤษฎีใหม่ๆ ในสาขาวิชาการต่างๆ ทำให้ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ซึ่งเป็นความรู้ตามหลักวิชาการที่มีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง
5. อาชีพและงานธุรกิจ นอกจากจะได้ทราบถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ผู้อ่านยังได้รับรู้เรื่องเกี่ยวกับธุรกิจสินค้าที่เกิดขึ้นใหม่ กฎหมายใหม่ ความก้าวหน้าในวงการแพทย์ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความรู้ และไม่หลงเชื่อคำโฆษณาต่างๆ ที่ไม่เป็นความจริงนับเป็นการสร้างความรู้ อีกด้านหนึ่ง
6. เศรษฐศาสตร์ ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ เช่น เรื่องการว่างงาน การประท้วงในอุตสาหกรรมต่างๆ เป็นต้น
7. จิตวิทยาและสังคมวิทยา เป็นที่น่าสังเกตว่าข่าวส่วนใหญ่ที่ปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์นั้น จะเกี่ยวกับบุคคลหรือพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น ทั้งที่เป็นพฤติกรรมปกติและไม่ปกติ ทำให้ผู้อ่านได้มีความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมศาสตร์
8. การศึกษา เนื้อหาที่เสนอในคอลัมน์ต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในสาขาวิชาการต่างๆ ทั้งสิ้น
9. สุขภาพอนามัยนับว่าเป็นการก่อให้เกิดคุณค่าแก่หนังสือพิมพ์เป็นอย่างมากที่หนังสือพิมพ์ต่างๆ ที่มีผู้เชี่ยวชาญในการเขียนเรื่องในด้านสุขภาพอนามัย

10. อัครชีวประวัติ ผู้อ่านสามารถเรียนรู้ชีวประวัติบุคคลสำคัญได้จากการอ่านผลงาน ความสำเร็จในด้านต่างๆ หรือความล้มเหลวในการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของผู้อ่านอีกทางหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าหนังสือพิมพ์นั้นมีความสัมพันธ์สนิทแนบแน่นกับสังคมหนังสือพิมพ์มีประโยชน์ต่อสังคม แต่ในบางสถานที่หรือบางเวลา หนังสือพิมพ์ก็อาจให้โทษแก่สังคมได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือในบางครั้งหนังสือพิมพ์ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบางกลุ่ม แต่กลับเป็นภัยกับอีกบางกลุ่ม อาจปลุกใจให้ประชาชนมีความสามัคคีปรองดองกัน แต่ก็อาจเสนอข่าวความขัดแย้งทางศาสนา โดยไม่ระมัดระวังการใช้ถ้อยคำในข่าว เป็นต้น ทั้งนี้การที่หนังสือพิมพ์มีการดำเนินการที่ไม่เหมาะสม ไม่เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในฐานะสถาบันหนึ่งทางสังคมที่พึงมีต่อสังคมประเทศชาติ ก็จะส่งผลเสียต่อสังคมได้เช่นกัน

ดังที่ Wright (1974 อ้างโดย วิลาสินี พิพิธกุล, 2537:22) ได้กล่าวถึง การทำหน้าที่ที่ไม่พึงประสงค์ของสื่อมวลชน ดังต่อไปนี้

1. จุดมุ่งหมายในการให้ข้อมูลข่าวสาร อาจส่งผลไปถึงการที่ไม่มีข้อมูลข่าวสาร หรือเป็นการเลือกข้อมูลข่าวสาร จนทำให้มีการบิดเบือนสาระ
2. ในการนำเสนอ เรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ นั้น หากสื่อมวลชนมีการเลือกตีความด้วยความลำเอียง และอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มอำนาจใด ก็จะมีผลให้ข้อมูลข่าวสารนั้น ขาดความเป็นจริงและแฝงไปด้วยอคติ
3. ในการแสดงบทบาทในการสร้างความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมในสังคมนั้น บางครั้งการทำหน้าที่ของสื่ออาจเป็นการผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ หรือนำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมที่เบี่ยงเบน
4. ในการรายงานสภาพความเคลื่อนไหวในสังคม หากสังคมอยู่ในสภาพของสังคมเผด็จการ จะทำให้เกิดการบงกช บังคับ ด้วยกำลัง หรือการล้างสมอง เพื่อให้สังคมเชื่อและทำในสิ่งที่สังคมกำหนดไว้แล้ว

จะเห็นได้ว่าในบางครั้งสื่อมวลชนนั้นอาจให้ผลร้ายกับสังคมทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ด้วยเหตุนี้ในการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จึงจำเป็นต้องยอมรับหรือยอมรับตามในผลดีหรือผลร้ายที่บังเกิดขึ้น หรือพูดสั้นๆ ก็คือ สื่อมวลชนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นเอง และแน่นอนสื่อมวลชนอยู่ในสังคมใดก็ควรจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น หนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ออกจำหน่ายในประเทศไทย ก็ควรที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมไทย

ทฤษฎีสื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อสังคม

ทฤษฎีสื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อสังคม เกิดขึ้นมาเมื่อแนวคิดเกี่ยวกับอิสรภาพนิยมของสื่อมวลชน เริ่มถูกตั้งคำถามกล่าวคือ เสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นควรตั้งอยู่บนฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม

กาเบลนทซ์ (อ้างถึงใน วิวัฒน์ พัฒนพงษ์ และคณะ, 2529: 54) กล่าวถึง ความรับผิดชอบต่อสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมไว้ 4 ประการคือ ความรับผิดชอบต่อกฎหมาย (Legal Responsibility) ความรับผิดชอบต่อจริยธรรม (Moral Responsibility) ความรับผิดชอบต่อการเมือง (Political Responsibility) และความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)

แนวทางของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม อาจทำให้เสรีภาพของสื่อมวลชนลดลงไปบ้าง เช่น การทำหน้าที่ให้ความบันเทิง ควรเป็นบันเทิงที่ดี สร้างสรรค์ หรืออย่างน้อยให้เดวน้อยที่สุด มีผลเสียต่อสังคมน้อยที่สุด เป็นต้น นอกจากนี้สื่อมวลชนบางประเภทไม่ควรแสวงหารายได้ด้วยตนเองจากตลาด ซึ่งจะทำความรับผิดชอบต่อสังคมลดลง

ทฤษฎีนี้มองว่าทฤษฎีอิสรภาพนิยมมองข้ามปัญหาสำคัญบางประการ เช่น เสรีภาพภายในองค์กรสื่อมวลชนและการกระจัดตัวกันของสื่อมวลชน สื่อมวลชนภายใต้ทฤษฎีอิสรภาพนิยมจึงเป็นธุรกิจเอกชนมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหากำไร และทำเพื่อประโยชน์ของผู้โฆษณามากกว่าเพื่อประโยชน์ของประชาชน สื่อมวลชนใช้เสรีภาพไม่ถูกต้องจึงมีการเสนอให้สื่อมวลชนเน้นเรื่องความรับผิดชอบต่อแทนที่จะเน้นเรื่องเสรีภาพ (เสถียร เขยประทับ, 2540 : 41-42)

สื่อมวลชนมีพันธะที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ตามสมมติฐานของทฤษฎีนี้ที่ว่าเสรีภาพย่อมต้องมีพันธะต่างๆ ผูกพันอยู่ โดยภารกิจของสื่อมวลชนประกอบด้วย การสนับสนุนทางการเมืองด้วยการเสนอข่าวสาร เพิ่มพูนสติปัญญาของมวลชน การปกป้องสิทธิต่างๆ ของปัจเจกชนเป็นสื่อในระบบเศรษฐกิจให้แก่ผู้ซื้อและผู้ขาย ให้ความบันเทิงและรักษาฐานะการเงินของตนเองโดยปราศจากแรงกดดัน ทั้งนี้หน้าที่ทุกประการจะต้องสร้างสรรค์มีความรับผิดชอบต่อ

โจเซฟ ฟูลิเชอร์ กล่าวว่า "สิ่งซึ่งจะช่วยให้กิจการวารสารศาสตร์รอดพ้นจากการตกเป็นทาสของผลประโยชน์ต่างๆ ทางธุรกิจ ซึ่งไผ่หาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน อันเป็นปฏิปักษ์ต่อสวัสดิการ ของส่วนรวม คืออุดมคติอันสูงสุด ความห่วงใยอย่างจริงจังในอันที่จะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง

การมีความรอบรู้อย่างแน่นนอนในปัญหาต่างๆ ที่จักต้องเผชิญ และความรู้สึกอย่างจริงจังในอันที่จะปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง การมีความรอบรู้อย่างแน่นนอนในปัญหาต่างๆ ที่จักต้องเผชิญ และความรู้สึกอย่างจริงจังในความรับผิดชอบทางศีลธรรม (เดลิทพร อุ๋นแก้ว, 2534:112)

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดเชิงความรับผิดชอบทางสังคมนั้นจะเห็นได้ว่าถ้าไม่มีกฎหมายกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนแล้ว สื่อมวลชนตามแนวคิดนี้จะมีความหมายน้อย หรือไม่มีความหมายเลย แนวคิดนี้สอนว่า กลุ่มบุคคลบางกลุ่ม (ซึ่งในที่สุดก็ต้องเป็นรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาล) จะต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่า อะไรคือความรับผิดชอบต่อสังคม เราต้องยอมรับว่าถ้ามีการควบคุมจากรัฐบาลบ้าง สื่อมวลชนจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น แต่ถ้ามีการควบคุมมากเกินไป สื่อมวลชนก็จะเน้นข่าว ความคิดเห็นและเหตุการณ์ในเชิงบวกสำหรับรัฐบาล (เสถียร เศษประทับ, 2540:50)

สรุปหลักสำคัญของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน ดังนี้ (Hutchins, 1947 อ้างถึงในสมควร กวียะ, 555-56)

ประการแรก จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่หลักที่จะให้บริการแก่ระบบการเมืองโดยการให้ข่าวสารและให้มีการอภิปรายได้เพียงในเรื่องของส่วนรวมหรือกิจการสาธารณะ

ประการที่สอง ซึ่งเป็นหน้าที่รองลงมาก็คือควรจะต้องส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย และให้ความสว่างทางปัญญา (Enlightening) แก่สาธารณชนเพื่อที่จะให้เกิดความสามารถในการปกครองตนเอง

ประการที่สาม ควรจะต้องพิทักษ์รักษาสิทธิของบุคคลโดยคอยเฝ้าดูรัฐบาล (Watchdog against government) แก่สาธารณชนเพื่อจะได้เกิดความสามารถในการปกครองตนเอง

ประการที่สี่ ควรจะต้องให้บริการแก่ระบบเศรษฐกิจ โดยเน้นส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้ซื้อ ผู้ขายสินค้า และบริการด้วยสื่อการโฆษณา แต่รายได้จากการนี้จะต้องไม่บั่นทอนอิสรภาพของสื่อมวลชน

ประการที่ห้า ควรจะต้องให้ความบันเทิงแก่สาธารณชน แต่เป็นเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นความบันเทิงที่ดี มีคุณภาพ

ประการที่หก ควรจะต้องหลีกเลี่ยงไม่เสนอเนื้อหาเรื่องราวที่อาจนำไปสู่การประกอบอาชญากรรม ความรุนแรง ความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือการก้าวร้าวต่อชนกลุ่มน้อย

ประการที่เจ็ด สื่อมวลชนควรจะต้องเป็นพหุนิยม คือสะท้อนความคิดเห็นที่แตกต่างกัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ใช้สิทธิโต้ตอบ

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคมจะเห็นว่าเสรีภาพนั้นมีได้เป็นแต่เพียง
อิสรภาพที่ไร้จุดหมายปลายทางและเสนอสนองสิทธิมนุษยชนในการแสดงออกเท่านั้น หากจะต้อง
เป็นอิสรภาพที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลประโยชน์ของส่วนรวมให้เกิดผลอย่างจริงจัง สื่อมวลชนมี
ได้เกิดมาเพื่อเป็นเครื่องมือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเป็นเครื่องมือสื่อสาร
ที่สร้างความสัมฤทธิ์ผลให้กับสังคมด้วย สรุปได้ว่าเสรีภาพ (Freedom from) หรือเสรีภาพเชิงลบ
(Negative Freedom) ได้กลายเป็นเสรีภาพเพื่อ (Freedom for) หรือเสรีภาพเชิงบวก (Positive
Freedom) (สมควร กวีระ ช่างแล้ว)

จากที่ได้อธิบายมาทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นแนวคิดสื่อสารมวลชนในฐานะสถาบันทางสังคม
หนังสือพิมพ์ในฐานะสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่ง ที่มีหน้าที่และคุณสมบัติเฉพาะในด้านการ
สะท้อนภาพของเหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ ในสังคม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อผู้คนในวงกว้าง รวมทั้ง
ทฤษฎีสื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น เพื่อจะชี้ให้เห็นภาพว่าสื่อสารมวลชนในฐานะ
สถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง ที่มีหน้าที่เฉพาะในด้านการสื่อสารกับสังคม โดยเฉพาะ
หนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทอย่างเด่นชัดในการสะท้อนภาพของเหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ แต่ในบาง
ครั้งการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ก็อาจสร้างผลกระทบ หรือบั่นทอนความมั่นคงของสังคมได้ ดัง
นั้นในการปฏิบัติหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างมาก ตามที่
อธิบายไว้ในทฤษฎีสื่อมวลชนกับความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งก็จะส่งผลดีต่อองค์กรรวมในสังคม
ประเทศชาติ ที่จะมีความมั่นคงและเอกภาพอย่างแท้จริง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การสะท้อนภาพความเป็นจริงทางสื่อมวลชน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า สื่อมวลชน โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะในการทำหน้าที่ในด้านการสื่อสารข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนโดยตรง โดยการสะท้อนภาพเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนำเสนอให้ประชาชนได้รับทราบ สื่อมวลชนจึงเป็นตัวกลางระหว่างโลกแห่งความเป็นจริง กับการรับรู้ของผู้รับสาร

Denis Mcquail (1987,52-53) กล่าวว่า สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงผู้รับสารกับความเป็นจริงของชีวิต โดยมีลักษณะต่างๆ คือ

1. เป็นหน้าต่าง (Window) เป็นหน้าต่างสู่ประสบการณ์ ทำให้เราเห็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยไม่มีการแทรกแซงหรืออคติ
2. เป็นผู้ตีความ (Interpreter) ซึ่งช่วยอธิบายเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดปะต้อและเหตุการณ์ที่คลุมเครือ
3. เป็นเวที (Platform) สำหรับข่าวสารและความคิด
4. เป็นตัวเชื่อมการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Link)
5. เป็นเครื่องบ่งชี้ (Signpost) ช่วยบอกวิธีและให้การแนะนำ
6. เป็นเครื่องกรอง (Filter) เลือกเฉพาะประสบการณ์บางส่วนที่สนใจเป็นพิเศษและคัดประสบการณ์บางอย่างออก ทั้งโดยเจตนาและเป็นไปตามขั้นตอน
7. เป็นกระจก (Mirror) ช่วยสะท้อนภาพพจน์ของสังคม และมีการบิดเบือนด้วยการเน้นสิ่งที่ตนต้องการจะเห็นจากสังคมของตน
8. เป็นตัวสกัดกั้น (Screen or Barrier) ปิดบังความจริงเพื่อโฆษณาชวนเชื่อ

โดยสื่อมวลชนในฐานะตัวกลางจะเลือกสกัดกั้นก่อนนำเสนอ จากแนวคิดนี้สามารถใช้อธิบายการสะท้อนภาพความเป็นจริงของสื่อมวลชนได้ว่า อาจไม่ได้ถูกต้อง เป็นจริงเสมอไป ทั้งนี้เพราะในกระบวนการนำเสนอของสื่อมวลชนนั้นมีขั้นตอนการกรองเนื้อหาว่าจะเลือกอย่างไร และหลังจากการกรองเนื้อหาแล้ว จะมีเนื้อหาที่สื่อมวลชนเลือกมานำเสนอเพียงบางส่วน ซึ่งถือว่าการสร้างความเป็นจริงทางสังคมให้กับผู้รับสาร ดังที่จะอธิบายแนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจได้ว่าการสะท้อนภาพความเป็นจริงของสื่อมวลชนนั้นมีปัญหาอย่างไร

สื่อมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงในสังคม

จากแนวคิดเดิมที่เคยเป็นที่ยอมรับกันว่า สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่มีหน้าที่สะท้อนสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในสังคมให้คนในสังคมได้รับรู้ร่วมกัน หากสภาพสังคมเป็นอย่างไร หน้าที่ของสื่อที่ดีก็คือการเป็นกระจกเงาเพื่อสะท้อนภาพนั้นๆ ออกมาอย่างเที่ยงตรงไม่บิดเบือน ทั้งนี้ด้วยปรัชญาและหน้าที่ของสื่อมวลชนเอง ในฐานะสื่อกลางระหว่างสมาชิกในสังคม (ผู้รับสาร) กับโลกแห่งความเป็นจริง โดยทำหน้าที่ในด้านการผลิตและแพร่กระจาย "สาร"

ทั้งนี้ "สาร" ตามความหมายของสื่อมวลชน ก็คือเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ในโลกแห่งความเป็นจริง และสื่อมวลชนได้นำเสนอในรูปแบบต่างๆ ตามลักษณะของสื่อมวลชนแต่ละประเภท สำหรับหนังสือพิมพ์นั้นสารจะปรากฏออกมาในรูปของข่าว บทความ และคอลัมน์ประจำต่างๆ ทางหน้าหนังสือพิมพ์

ขวัญเรือน ทิติวัฒน์ (2530:48) นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน ได้กล่าวว่า "สาร" ทางสื่อมวลชน หมายถึงชุดแห่งสัญลักษณ์ที่มีความหมายอ้างอิงถึงโลกของประสบการณ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือตัวแทนของสรรพสิ่งหรือสถานการณ์ความเป็นจริงของโลกทางกายภาพและโลกทางสังคมที่แวดล้อมตัวเรา ดังนั้นสารของสื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และการสร้างความเชื่อเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมให้เกิดขึ้นกับคนเรา

โดยสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการสร้าง การขยาย และคอกย้ำความหมายที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดให้กับสรรพสิ่งและสถานการณ์รอบตัวเรา ทั้งนี้ด้วยในโลกอันกว้างใหญ่ไพศาลนั้น สรรพสิ่งและสภาวะการณ์ต่างๆ ในสังคม บางครั้งอยู่นอกเหนือขอบเขตแห่งการรับรู้และการสัมผัสโดยตรงของคนเรา

ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2534:117) ได้กล่าวว่า คนเรามีรับรู้โลกแห่งความเป็นจริงด้วยตนเอง และโดยตรงเสมอไป แต่ส่วนใหญ่เป็นการรับรู้โดยผ่านตัวกลางตัวอื่นๆ ในสังคม โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่นี้ ตัวกลางที่สำคัญก็คือสื่อมวลชนนั่นเอง

กล่าวคือสื่อมวลชนจะทำหน้าที่เชื่อมระหว่างผู้อ่านกับโลกแห่งความเป็นจริง โดยอาศัยกระบวนการทางสื่อมวลชนเอง ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์ ที่จะทำหน้าที่นำเรื่องราวในโลกแห่งความเป็นจริง ในที่ต่างๆ ที่คนเรามีรับรู้หรือมีส่วนร่วมโดยตรง ไม่ว่าจะเป็น

เรื่องการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การต่างประเทศ ฯลฯ กล่าวได้ว่าสื่อมวลชนก็คือประสบการณ์ทางอ้อมของเรา ที่ทำให้คนเราได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ สื่อมวลชนจึงเปรียบเสมือนหน้าต่างที่เปิดไปสู่โลกกว้าง ทำให้คนเราได้รับรู้ เห็นเรื่องราวต่างๆ ทั้งในสังคมภายในที่เราเป็นสมาชิกอยู่ และสังคมภายนอกที่เราไม่ได้เป็นสมาชิก

สื่อมวลชนจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และสร้างความเชื่อเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมให้เกิดขึ้นกับเรา ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ ความเป็นจริงทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องผ่านการตีความ และการคัดเลือกจากสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม หรือการต่างประเทศ ฯลฯ

ซึ่งในประเด็นเกี่ยวกับการเลือกสรร การนำเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ ต่างๆ ของสื่อมวลชนนี้เอง ที่นำมาสู่การอภิปรายและถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน เนื่องจากการทำงานของสื่อเองนั้นมีกระบวนการที่สลับซับซ้อน สื่อมวลชนอาจมีหน้าต่างที่เปิดไปสู่โลกกว้างเสมอไป สื่อมวลชนไม่ได้สะท้อนเรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ อย่างถูกต้องเป็นจริง หรือถูกต้องดังความเชื่อเดิม

แต่สื่อมวลชนอาจเป็นผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองหรือเลือกเฟ้นสภาพความเป็นจริงทางสังคมเลือกเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมานำเสนอสู่การรับรู้ของผู้อ่าน กล่าวคือ เรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมากมายในโลกแห่งความเป็นจริง แต่สื่อมวลชนจะเลือกนำเสนอโดยอาจนำเสนอไม่ตรงกับความเป็นจริงของเหตุการณ์นั้นๆ หรืออาจเลือกไม่นำเสนอเลยเป็นต้น ซึ่งผลลัพธ์ก็คือ ความเป็นจริงทางสังคม หรือเหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ ที่นำเสนอทางสื่อมวลชนอาจไม่ใช่สถานการณ์ ที่เป็นจริงของเหตุการณ์เรื่องราวนั้นๆ หรือไม่ใช่สภาพแวดล้อม ธรรมชาติที่เป็นจริงอย่างเที่ยงแท้ (ขวัญเรือน กิติวิวัฒน์, 2530:48-49)

วอลเตอร์ ลิปปีแมน เรียกสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้ว่า สภาพแวดล้อมจำลอง (Pseudo Environment) ซึ่งเป็นสิ่งที่แทรกอยู่ระหว่างตัวเรา (ผู้รับสาร) กับสภาพแวดล้อมทางสังคมในส่วนที่เป็นวัตถุวิสัย ผู้รับสารได้เรียนรู้ความจริงจากสภาพแวดล้อมจำลองที่สื่อมวลชนสร้างขึ้น โดยอาศัยการสังเกตจากเรื่องราวที่ปรากฏในสื่อมวลชน

ด้วยเหตุนี้หากเนื้อหาของสื่อมวลชนที่ผ่านกระบวนการกลั่นกรองมีกฎเกณฑ์ในการควบคุมมากเท่าไร ความเป็นจริงทางสังคมก็ย่อมถูกสกัดกั้นบดบังหรือบิดเบือนมากขึ้นเท่านั้น(ขวัญเรือน กิตติวัฒน์,2530: 49)

กาญจนา แก้วเทพ (2535 : 2) กล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างสื่อมวลชน กับสังคมและความเป็นจริงนี้ว่าคือ กระบวนการสร้างความเป็นจริงทางสังคมขึ้นใหม่ กล่าวคือ การที่สื่อเลือกว่าจะเสนอเนื้อหาใด และการให้ความหมายของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น เท่ากับเป็นการสร้างความเป็นจริงใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคมด้วย

กล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างความเป็นจริงทางสังคม ของสื่อมวลชนนั้น เกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสมัยที่เริ่มมีสื่อมวลชนขึ้นมาในโลกแล้ว โดยสื่อมวลชนสร้างภาพลักษณ์ของตนเองว่า "สื่อจะทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนสังคม" เมื่อสร้างภาพลักษณ์เช่นนี้ จึงทำให้ดูเหมือนว่าเมื่อของ "จริง" เป็นอย่างไร ภาพที่เกิดขึ้นในกระจกก็จะเป็นเช่นนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสื่อทำหน้าที่สะท้อนสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่นั้นเอง แต่ภาพลักษณ์ดังกล่าวเริ่มถูกตั้งคำถามขึ้นในยุคต่อมา

ทั้งนี้เนื่องด้วยสภาพความเป็นจริง ซึ่งได้เกิดปรากฏการณ์ เหตุการณ์หลายๆ เหตุการณ์ ที่ทำให้ค้นพบว่าโลกแห่งความเป็นจริงกับโลกที่สื่อมวลชนสร้างขึ้นนั้นเป็นคนละโลกเดียวกัน ดังตัวอย่างที่ศึกษากันมากในวงการสื่อสารมวลชน ก็คือกรณีภาพลักษณ์ของพระเจ้าชาร์แห่งอิหร่าน ที่สื่อมวลชนตะวันตกสร้างขึ้นมาว่าทรงเป็นนักประชาธิปไตย ทรงเป็นที่รักของพสกนิกรมาโดยตลอด แต่แล้วอยู่มาวันหนึ่ง ประชาชนอิหร่านก็ลุกขึ้นมาโค่นล้มพระเจ้าชาร์แบบที่คนตะวันตกไม่อาจจะเข้าใจที่มาที่ไปได้เลย (กาญจนา แก้วเทพ,2539 : 49)

กระบวนการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงทางสื่อมวลชนนั้น สลับซับซ้อนยิ่งกว่าการทำงานของสถาบันอื่นๆ ในสังคม รวมทั้งสื่อแต่ละประเภทแต่ละชนิดก็จะมีกระบวนการนำเสนอความเป็นจริงทางสังคมที่แตกต่างกันไป กล่าวคือขณะที่โฆษณาบ้านจัดสรรทางโทรทัศน์ สร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับบ้านจัดสรรต่อการรับรู้ของผู้ชมโฆษณาทางโทรทัศน์ โดยการใช้มุมกล้องถ่ายให้ห้องเล็กๆ ดูเป็นห้องที่กว้างขวางขึ้นมาได้ (กาญจนา แก้วเทพ, อ้างแล้ว) ขณะที่หนังสือพิมพ์สามารถสร้างภาพลักษณ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยการใช้กระบวนการในการนำเสนอเนื้อหาทางหนังสือพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การให้ความสำคัญกับข่าว แง่มุมที่เลือกนำเสนอ ต่างๆ เหล่านี้ที่ล้วนแล้วแต่เป็นที่มาของภาพลักษณ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่สื่อสามารถสร้างออกมาให้ปรากฏต่อการรับรู้ของผู้อ่านหนังสือพิมพ์

ดังนั้นสื่อมวลชนจึงไม่น่าที่จะทำหน้าที่สะท้อนความเป็นจริงทางสังคมเป็นหลักแต่ทำหน้าที่ที่สร้างภาพความเป็นจริงขึ้นมาเสียมากกว่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสื่อมวลชนมีส่วนในการบอกกับผู้อ่านว่า อะไรคือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในโลก (ศิริชัย ศิริกาษา และกาญจนา แก้วเทพ, 2531 : 193-196)

ชาร์ลส์ ไรท์ (Charles Wright, 1986 : 133 อ้างถึงในจรินทร์ เลิศจิระประเสริฐ, 2535 : 10) กล่าวว่าสื่อมวลชนสร้างความเป็นจริงทางสังคม เพื่อให้อยู่ในโลกทัศน์ของผู้รับสาร โดยการนำเสนอภาพที่มีมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. What is สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ให้คำนิยามว่าอะไรเป็นอะไร
2. What is important สื่อมวลชนจะเป็นตัวบอกว่าอะไรคือสิ่งสำคัญ
3. What is right สื่อมวลชนจะเป็นผู้ระบุมาตรฐานของความถูกต้อง เช่น ใคร อะไร สำหรับใคร
4. What is related to what สื่อมวลชนจะเป็นผู้ให้คำอธิบายว่าอะไรเกี่ยวข้องกับอะไร

จะเห็นได้ว่ามิติด้านการนำเสนอ "สาร" ของสื่อ นั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการสร้างความเป็นจริงทางสังคม ให้มาสู่การรับรู้ของผู้รับสาร ผลจากการศึกษาเนื้อหาต่างๆ ที่ปรากฏทางสื่อมวลชนนั้น มักจะนำไปสู่ข้อสรุปในทำนองที่ว่า เนื้อหาของสื่อมวลชนนั้น ไม่ว่าจะมีความสมจริงมากหรือน้อยก็ตาม มักจะมีการเบี่ยงเบนออกไป จากความจริงเสมอ

ทั้งนี้จากการประมวลข้อค้นพบบางประการของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างความเป็นจริงในสังคม โดยสื่อมวลชน พบผลดังนี้ (ศิริชัย ศิริกาษาและกาญจนา แก้วเทพ,31:193-196)

1. เนื้อหาของสื่อมวลชนส่วนใหญ่มีความโน้มเอียงที่จะนำเสนอเรื่องราวของบุคคลในระดับสูง ซึ่งหมายถึงผู้มีอาชีพการงาน มีรายได้ที่ดี มีสถานภาพและอำนาจในสังคมที่เห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะในในกรณีการนำเสนอข่าวนั้น แหล่งข่าวที่ใช้อ้างอิงมักเป็นข้าราชการ ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้นำในสังคม
2. เนื้อหาของสื่อมวลชนมักจะต่อแสดงให้เห็นความถ้อยที่มีต่อประเทศหรือสถานที่บางแห่งอยู่ไม่น้อย
3. เนื้อหาของสื่อจะให้ภาพที่ดูเป็นพิมพ์เดียวกัน หรือแบบฉบับ (Stereotype) ของคนกลุ่มน้อย หรือพวกนอกกลุ่มบางพวก เช่น ผู้หญิง ชนส่วนน้อยในสังคม คนยากจน ผู้อพยพ แม้ว่า Stereotype ที่นำเสนอ นั้นจะมีส่วนเกี่ยวข้องของความเป็นจริงปะปนอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็เสนออย่างคับ

แคบและมองเพียงแง่มุมเดียวซ้ำๆ ซากๆ คิดจะรังเกียจเคียดแค้นท์ หรือไม่ก็อาจเป็นการบิดเบือนความเป็นจริงค่อยๆ ซ้ำไป

4. สื่อมวลชนมีความโน้มเอียงที่จะหล่อเลี้ยงมายาคติ (Myth) ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือพฤติกรรมบางอย่างทั้งที่เป็นการบิดเบือนความเป็นจริงของประวัติศาสตร์หรือมนุษยชาติ เช่นมายาคติที่ว่าด้วยสงคราม เส้นกันพรมแดน สายลับ ตำรวจ ชาตินิยม ศาสนา หรือเรื่องเพศเป็นต้น

5. แบบฉบับของการเลือกเนื้อหาของสื่อมวลชนนั้น ถูกรื่องความรุนแรงและกระทบอารมณ์ความรู้สึกอย่างรุนแรงเป็นเกณฑ์สำคัญ เช่น การก่ออาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรงต่อบุคคล จะได้รับความสนใจมากกว่าอาชญากรรมประเภทอื่นๆ

จากแนวคิดเรื่องเรื่องสื่อมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงในสังคมดังที่กล่าวมานี้ สามารถนำมาอธิบายได้ว่า เนื้อหาของเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิม ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทย ไม่ได้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงเสมอไป อาจไม่เป็นความจริงเลย หรือเป็นความจริงเพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือ สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนบทบาทจากการรวบรวมข่าวมาเป็นผู้สร้างข่าว (From News Gathering to News Making)

ดังที่ J. Fiske (อ้างถึงในสุภาพร, 2539:3) แสดงทัศนะในเรื่องนี้ว่า แม้ว่าการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในโลกจะเป็นเรื่องที่เป็นไปโดยธรรมชาติ แต่ทว่าวิธีการเลือกเฉพาะเหตุการณ์บางเหตุการณ์ วิธีการเล่า การนำเสนอ นั้นมิใช่เรื่องที่เป็นไปเองอย่างธรรมชาติ รวมทั้งยังมีปัจจัยต่างๆ มาเกี่ยวข้องในกระบวนการนำเสนอของสื่อมวลชนในฐานะ "นายประตูข่าวสาร" (GateKeeper) ผู้ทำหน้าที่เลือกสรร เหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ มานำเสนอต่อผู้รับนั่นเอง

กล่าวได้ว่าบทบาทของสื่อมวลชน ในฐานะนายประตูข่าวสาร นี้เอง ที่เป็นที่เชื่อกันว่าเป็นวิธีการหนึ่ง ที่สื่อมวลชนจะใช้สร้างความความเป็นจริงทางสังคมให้เกิดขึ้นต่อการรับรู้ของผู้รับสาร ดังนั้นจะเสนอแนวคิด "นายประตูข่าวสาร" ดังต่อไปนี้

"แนวคิดนายประตูข่าวสาร" (Gatekeeper Concept)

แนวความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ "นายประตูข่าวสาร" (Gatekeeper) นี้จากข้อเขียนของ เค เลวิน (อ้างโดยกฤษณ์ ทองเลิศ, 2535:1-2) ที่กล่าวว่า ข่าวสารมักจะไหลผ่านช่องทางต่างๆ อันประกอบไปด้วยบริเวณประตูที่ซึ่งมีการปล่อยหรือกักข่าวสารต่างๆ ตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้หรือโดยวินิจฉัยของผู้เฝ้าประตูเอง

ว่าจะยอมให้ข่าวสารใดไหลผ่านไปได้หรือไม่ แนวความคิดนี้ได้ถูกนำมาอธิบายลักษณะการไหลของข่าวสารในกระบวนการสื่อสารมวลชน

ชเรมม์ (Schramm) กล่าวว่า Gatekeeper เป็นผู้มีสิทธิในการเปิดเผยหรือปิดบังข่าวสารที่จะส่งผ่านไปยังประชาชน เป็นเสมือนนายทวารของการรับข่าวสารของประชาชน

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า Gatekeeper เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสื่อสารในสังคมปัจจุบัน ซึ่งก็คือสื่อมวลชน นั่นเอง

สื่อมวลชนในฐานะนายประตูข่าวสาร

บทบาทของสื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรายงานข้อมูลข่าวสารหรือเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมนั้นเป็นการรายงานข่าวสารโดยผ่านกระบวนการเลือกสรรโดยสื่อมวลชน ข่าวเหตุการณ์เพียงบางอย่างเท่านั้นที่ได้รับการนำเสนอไปยังผู้อ่าน ทั้งนี้เนื่องด้วยข้อจำกัดของสื่อมวลชน เช่น โทรศัพท์มีเวลาออกอากาศจำกัด หรือเนื้อที่ของหนังสือพิมพ์มีจำนวนน้อยชนิดเป็นต้น ข่าวที่ได้รับการเผยแพร่จึงต้องมีการคัดเลือก ซึ่งจะกระทำโดยอาศัยกฎเกณฑ์บางอย่างในการประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน เช่นจะต้องเป็นข่าวที่คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ เป็นข่าวที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม เป็นข่าวที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ เป็นต้น

กระบวนการทำงานของสื่อมวลชนดังกล่าวข้างต้น ก็คือการทำหน้าที่เป็นนายประตูข่าวสาร ซึ่งหมายถึงผู้ทำหน้าที่กลั่นกรอง เลือกสรรข่าวสารเพื่อเสนอไปยังสาธารณชน มีหน้าที่ที่จะควบคุมข่าวสารต่างๆ ที่จะผ่านไปยังประชาชนทั่วไป เป็นผู้ตัดสินใจว่าข่าวอะไรที่ควรจะต้องส่งออกไป และข่าวสารอะไรควรจะตัดออก โดยอาศัยวิธีการคัดเลือกและเรียบเรียงข่าว ตลอดจนกำหนดเวลาและจัดลำดับความสำคัญของข่าวสารนั้นๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ปิดหรือเปิดประตูข่าวสาร โดยยืนอยู่ระหว่างตัวสารเองและผู้รับสาร

นอกจากนั้นบางครั้ง ผู้ที่ทำหน้าที่นี้จะถูกเรียกว่า "ผู้กรองสาร" ซึ่งหมายถึงผู้ควบคุมการไหลของข่าวสารทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ผู้กรองสารเหล่านี้ได้แก่ นักข่าว บรรณาธิการ ผู้เขียน ผู้พิมพ์ นักวิจารณ์ ทั้งของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หนังสือพิมพ์แห่งชาติ สถานีโทรทัศน์ หรือสำนักข่าว เช่นนักข่าวได้รับมอบหมายจากบรรณาธิการข่าวให้ไปหาข่าว ขณะเดียวกันนักข่าวก็ทำ

หน้าที่เหมือนกับผู้ทรงสาร นักข่าวจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าเขาจะเขียนข้อเท็จจริงในเรื่องข่าวนี้เป็นอย่างไร (อรนุช เลิศจรรยารักษ์, 2531 : 11)

ข่าวสารต่างๆ ที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ เป็นผลมาจากการตัดสินใจของบุคคลหลายฝ่ายในกองบรรณาธิการ เช่นผู้สื่อข่าว บรรณาธิการ หรือบุคคลที่มีหน้าที่ในการคัดเลือกข่าวคนอื่น ซึ่งล้วนต้องใช้ดุลยพินิจของตนในการวินิจฉัยว่าข่าวใดมีคุณค่า ควรค่าแก่การนำเสนอต่อผู้อ่าน โดยที่ข่าวสารเหล่านั้น จะถูกกลั่นกรองและนำมาคัดเลือกอย่างเป็นกระบวนการและมีหลักเกณฑ์

อรนุช เลิศจรรยารักษ์ (2531:13) กล่าวว่า ในการตัดสินใจว่าจะเลือกเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ การนำเสนอข่าว ของนักข่าว กองบรรณาธิการข่าวนั้น Bagdikian ได้อ้างอิงัย 4 ประการ ในการตัดสินใจเลือกข่าวของนักข่าวและบรรณาธิการข่าว คือ

1. หลักที่ยึดในการบริหาร
2. การมองโลกแห่งความเป็นจริงและนิสัยคน คือการมองผู้อ่านว่าผู้อ่านต้องการอะไร
3. คำนิยมในองค์กรซึ่งยึดถือ โดยกองบรรณาธิการที่จะตัดสินใจว่าจะอะไรที่ผู้รับสารในหมู่คณะควรจะได้รับ
4. คำนิยมส่วนตัวและนิสัยแปลกๆ ของบรรณาธิการ โดยบรรณาธิการจะไม่ยอมให้สิ่งที่เขาไม่ชอบปรากฏอยู่ในข่าวเด็ดขาด

ขณะที่มาลี บุญศิริพันธ์ (2526:50-53) กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ของผู้เฝ้าประตู มีดังต่อไปนี้

1. นโยบายของสื่อมวลชน อันเป็นตัวกำหนดแนวโน้มในการพิจารณาคุณค่าข่าวที่ทำให้เน้นในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป
2. ทักษะคติของกองบรรณาธิการ ซึ่งถ้ามีแนวโน้มไปในทิศทางใดก็ย่อมเสนอข่าวไปในทิศทางนั้นอีกด้วย
3. ระดับผู้รับสาร อันเป็นตัวแปรสำคัญในการวินิจฉัยคุณค่าของข่าวให้สอดคล้องกัน
4. เนื้อที่หรือปริมาณ (ความยาว) การจำกัดช่วงเวลา อาจทำให้ต้องตัดเหตุการณ์บางประการทิ้งไป หลักเกณฑ์ในการเลือกข่าวจึงมีมากขึ้น
5. เวลา ข่าวใดที่เกิดในเวลารวดเร็ว มีความสด มีผลกระทบต่อบุคคลประกอบที่สำคัญและรุนแรงกว่า จึงควรได้รับความสนใจมากกว่า
6. ถึงที่รายงานมาก่อนข่าวที่ได้รับการเสนอไปครั้งหนึ่งย่อมทำให้คุณค่าลดลง

7. การตรวจข่าวลวงหน้า ซึ่งขึ้นอยู่กับภาวะการณ์ของสภาพแวดล้อมด้วยและอาจทำให้การประเมินคุณค่าข่าวไม่สอดคล้องกับผู้รับสาร
8. การปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม อันเป็นส่วนในการวินิจฉัยทางอ้อม
9. เจ้าของหรือนายทุน เหตุการณ์ใดที่อาจกระทบต่อผลประโยชน์ของเจ้าของแล้ว มักจะหลีกเลี่ยงไม่นำเสนอ
10. โฆษณาข่าวบางชิ้นจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อเจ้าของสินค้าด้วย แต่ก็ไม่ใช่หลักเกณฑ์สำคัญ
11. ศาสนาและเชื้อชาติ ควรหลีกเลี่ยงในการนำเสนอข่าวที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในเชิงศาสนาและชนกลุ่มน้อย

นอกจากปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพล ต่อนายประจักษ์ข่าวสาร ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆ แล้วนั้น แนวคิดเรื่องคุณค่าข่าว (News Values) ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการนำเสนอข่าวสารเหตุการณ์ต่างๆ ของสื่อมวลชน ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องคุณค่าข่าว (News Values)

การที่สื่อมวลชนไม่สามารถรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะในโลกของความเป็นจริงนั้นมีเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทำให้ต้องมีกระบวนการคัดเลือก เหตุการณ์บางเหตุการณ์จะถูกคัดเลือกไว้ เหตุการณ์บางเหตุการณ์จะถูกคัดทิ้งไป ขณะที่อีกเหตุการณ์กลับถูกนำมาขยายให้ความสำคัญขึ้นมา (Highlight) รวมทั้งในเหตุการณ์หนึ่งๆ นั้นก็ประกอบไปด้วยหลายมิติ (Dimension) จึงเป็นเรื่องที่น่าสงสัยและชวนให้ขบคิดว่าสื่อมวลชนจะใช้หลักเกณฑ์ อะไรในการคัดเลือกเหตุการณ์เหล่านั้นมานำเสนอ นำเสนออย่างไร แก่มุมไหน

โดยที่ทราบกันดีว่าในกระบวนการทำหน้าที่ "นายประจักษ์ข่าวสาร" ของสื่อมวลชนนั้น นอกจากนักข่าว กองบรรณาธิการ ที่เป็นผู้คัดสรร เลือกเนื้อหาสาระ ที่จะส่งไปยังผู้รับสารแล้ว ยังมีปัจจัยและองค์ประกอบอีกหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการนำเสนอข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆ ทางสื่อมวลชน (ดังที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ผ่านมา) ซึ่งก็ล้วนแต่มีผลต่อเนื้อหา "สาร" ที่ปรากฏทางสื่อมวลชนและมีผลต่อการรับรู้ของผู้รับสาร ในฐานะ "ความเป็นจริงทางสังคม" นั้นเอง

อย่างไรก็ตามในกระบวนการนำเสนอข่าว เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นที่เชื่อกันว่า หลักเกณฑ์เรื่อง "คุณค่าข่าว" (News Values) เป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญในการพิจารณาคัดเลือกข่าว

สารเหตุการณ์ต่างๆ มานำเสนอ รวมทั้งยังถือกันว่าเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานในการทำงานด้านข่าวของนักข่าว คือไม่ว่าจะเป็นการหาข่าว คัดเลือกข่าว ก็มักจะยึดหลักเกณฑ์ "คุณค่าข่าว" เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ

ซวรัตน์ เชิดชัย (2521) กล่าวถึงมาตรฐานของข่าว ที่มีคุณค่า ควรประกอบไปด้วย องค์ประกอบดังนี้

1. ความขัดแย้ง (Conflict) ได้แก่ ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม เช่นความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมือง ระหว่างสมาชิกรัฐสภา ระหว่างประเทศ ฯลฯ
2. ความก้าวหน้า (Progress) ได้แก่การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับชัยชนะหรือความสำเร็จในด้านต่างๆ
3. ความหายนะ (Disaster) ได้แก่การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความปราชัย หรือการทำลายมหันตภัยทางด้านต่างๆ ของมนุษย์
4. ผลกระทบ (Consequence) ได้แก่ การนำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่สามารถส่งผลกระทบต่อผู้อ่านทั้งในระดับบุคคลหรือระดับมวลชนได้ ไม่ว่าจะเป็นข่าวด้านชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งข่าวที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ การแพทย์ สาธารณสุข เกษตรกรรม คมนาคม ฯลฯ
5. ความเด่น (Eminence) ได้แก่ ความเด่นที่เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ สถานการณ์ ตำแหน่งหน้าที่การงาน กาลเวลา
6. ความใหม่ (Novelty) ได้แก่การนำเสนอข่าวสารหรือเหตุการณ์ที่มีลักษณะของความแปลก ประหลาด และไม่เคยปรากฏ หรือมีลักษณะของความคิดปกติ ซึ่งเป็นลักษณะที่คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจ
7. ปุณชนวิสัย (Human Interest) ได้แก่ การนำเสนอข่าวที่ผู้อ่านให้ความสนใจและเร้าอารมณ์ของผู้อ่านได้ ซึ่งมักเป็นเรื่องปุณชนวิสัยที่มนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็น และเป็นเรื่องที่สามารถส่งผลกระทบทางอารมณ์ให้เกิดขึ้นกับผู้อ่านได้ในทันทีทันใด เรื่องดังกล่าวมักประกอบไปด้วยองค์ประกอบของข่าวอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายองค์ประกอบ ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น ไม่ว่าจะเป็นความรวดเร็ว ความใกล้ชิด ความเด่น ความแปลกประหลาด ความขัดแย้ง หรือความมีเงื่อนงำ ซึ่งล้วนแล้วแต่สามารถก่อให้เกิดความรู้สึกทางด้านอารมณ์แก่ผู้อ่านได้ในทันที
8. ความรวดเร็ว (Timeliness) ได้แก่ การนำเสนอข่าวที่มีความรวดเร็ว ทันเหตุการณ์ ความใหม่ ความสด ความเป็นปัจจุบัน

9. ความใกล้ชิด (Proximity) ได้แก่ การนำเสนอข่าวที่สร้างความรู้สึกใกล้ชิดให้กับผู้อ่าน เมื่อได้อ่านข่าวนั้น ไม่ว่าจะมีความใกล้ชิดด้านร่างกาย หรือจิตใจ สุขภาพ ความเป็นอยู่บุคคลที่อยู่ข้างเคียง เพื่อนร่วมงาน ฯลฯ

10. ความมีเงื่อนงำ (Suspense) ได้แก่ การนำเสนอข่าว หรือเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอย่างต่อเนื่อง โดยมีเงื่อนงำหรือปมที่น่าสงสัย และเป็นเรื่องที่น่าสนใจ อยากรู้และเฝ้าติดตามอย่างใกล้ชิด การคลี่คลายเงื่อนงำนี้อาจใช้ระยะเวลามากหรือน้อย แล้วแต่ลักษณะของเหตุการณ์นั้นๆ เช่น ใครคืออาชญากร หรือใครคือผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของความเป็นข่าว ที่ถือว่ามีคุณค่าต่อการถูกเลือกนำเสนอทางสื่อมวลชนนั้น มักจะเป็นเหตุการณ์เรื่องราวในแง่ลบ ไม่ว่าจะมีความขัดแย้ง ความหายนะ ผลกระทบ(ซึ่งมักเป็นผลกระทบในทางลบ) ความมีเงื่อนงำ ผิดปกติ เป็นต้น

สำหรับข่าวลบนั้น Haskins, Miller, Jack (1984:525 อ้างโดยปารณีย์ จันทฤท, 2540:15) ได้เสนอทศนะว่า เป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความไม่สบายใจ เรื่องราวในด้านร้ายหรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเสียหาย หายนะ ตลอดจนเรื่องราวที่ทำให้รู้สึกไม่ติดต่อกับเหตุการณ์ สถานที่ บุคคล เช่นการวิจารณ์ การขัดแย้ง เรื่องที่ไม่ส่งเสริมศีลธรรมจรรยา หรือไม่เป็นประโยชน์แก่จิตใจ เรื่องที่น่าสยดสยอง การบาดเจ็บ การทำลายล้างที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือปัญหาที่ก่อความเดือดร้อน ไม่ว่าจะผ่านทางร่างกายหรือจิตใจ

ขณะที่ Bohle (1987:789-796) กล่าวว่า ข่าวลบ หมายถึงข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ สิ่งของ หรืออื่นๆ ที่ไม่เป็นที่น่าพอใจหรือมีอันตราย

Haskins (1984:525 อ้างโดยปารณีย์ จันทฤท อ้างแล้ว) ได้ให้นิยามข่าวลบ โดยที่เขาได้ทำวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของข่าวลบ โดยกำหนดหัวข้อลักษณะต่างๆของข่าวขึ้นมา แล้วทำการทดสอบความเชื่อมั่นของสเกททิสทางข่าว ว่าข่าวลักษณะใดบ้างที่คนส่วนใหญ่ (ผู้ลงทะเบียน จำนวน 18 คน ซึ่งถือเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่) ถือว่าเป็นข่าวในทางลบ (Negative) ซึ่งผลปรากฏว่าข่าวที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นข่าวลบได้แก่

Unpleasant (ไม่น่าพอใจ) Conflictual (ความขัดแย้ง) Unhealthy (สุขภาพไม่ดี)

Disagreement (ไม่เห็นด้วย) Anti-Social (ต่อต้านสังคม) Destructive (ทำลาย)

Gruesome (น่ากลัว) Painful (เจ็บปวด) Injury (บาดเจ็บ)

Problem-Creating (สร้างปัญหา) Troublesome (มีปัญหา) Deteriorative (เลวลง)

Declining (ทรุดโทรม) Verbally or Physically Fear (ความกลัวทางวาจาหรือร่างกาย) หรือเหตุการณ์อื่นๆ ที่ไม่น่ารื่นรมย์

ในการแบ่งประเภทของข่าวลบนั้น Stevenson และ Gaddy (1984 อ้างโดยปารณีย์ จันทฤท, 2540:15) ได้แบ่งประเภทของข่าวลยไว้ดังนี้

1. ความขัดแย้งภายใน ความขัดแย้งทางการทหาร
2. อาชญากรรมทางการเมือง
3. อาชญากร อุบัติเหตุ และภัยพิบัติตามธรรมชาติ

ในขณะที่ Bohle (1987) ได้แบ่งไว้ดังนี้

1. ข่าวสงครามและความขัดแย้งระหว่างประเทศ
2. ข่าวคุกคามต่อชีวิต
3. ปัญหาเศรษฐกิจและการ โกงระดับชาติ

จากงานวิจัยหลายๆ ชิ้นเกี่ยวกับการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ก็พบว่า ข่าวในแง่ลบมักจะถูกคัดเลือกโดยหนังสือพิมพ์มากกว่าข่าวลักษณะอื่น ทั้งนี้เพราะความเป็นลบจะให้คุณค่าในรายละเอียดมากกว่า มีความคลุมเครือน้อยกว่า และถ้าในสิ่งแวดลอมเดียวกันข่าวลบ ความเป็นลบมักจะถูกเลือกสังเกตและจดจำได้ดีกว่า รวมทั้งในช่วงเวลาที่เร่รวับของผู้สื่อข่าวความเป็นลบจะง่ายต่อการทำข่าวเพราะสังเกตเห็นง่ายและมีความชัดเจนมากกว่าความเป็นบวกในข่าว (Robert H. Bohle, 1987: 786-796)

นอกจากนั้นในแง่ของความสนใจของผู้รับสารนั้นก็พบว่าข่าวลบนักจะได้รับความสนใจและรับรู้มากกว่าข่าวประเภทอื่นๆ ดังที่ Galtung และ Ruge (1973 อ้างถึงใน Bohle, 1987: 786-796) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของข่าวลย ดังนี้

1. ข่าวลยเข้ากับการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ ที่เรื่องราวความหายนะมักเป็นที่ถูกใจของผู้อ่าน
2. ข่าวลยเป็นสิ่งที่คนเห็นคล้อยตามกันได้ง่ายเพราะไม่มีความกำกวม ไม่ต้องตีความ
3. ข่าวลยสอดคล้องกับจิตใจของคนในช่วงเวลาที่มีปัญหาหรือเต็มไปด้วยความต้องการภายใน สำหรับข่าวลยซึ่งเป็นสิ่งเร้าจากสมองทำให้คนต้องการข่าวลย
4. ข่าวลยเป็นสิ่งที่คาดไม่ถึง

กล่าวได้ว่า "ข่าวลบ" นั้นมักจะมี "ความขัดแย้ง" เป็นคุณค่าข่าวที่สำคัญและมีเนื้อหาที่สะท้อนใจผู้รับสาร ดังความคิดเห็นที่ Stevenson และ Gaddy (1984) รวมทั้ง Bohle (1987 ย่างแล้ว) ได้บ่งชี้ว่า คุณค่าข่าวที่สำคัญ คือความขัดแย้งที่รุนแรง

ด้วยความมี "คุณค่าข่าว" ดังกล่าวนี้เองที่ทำให้นักข่าวมีแนวโน้มที่จะคัดเลือกข่าวลบมากกว่าข่าวอื่นๆ ไม่ว่าจะในเรื่องใด สถานที่ใด เวลาใด นักข่าวก็มักจะเลือกนำเสนอข่าวลบไว้ก่อน ซึ่งนั่นก็อาจจะเป็นที่มาของความลำเอียง ในการสร้างโลกแห่งความเป็นจริงของสถานที่ เหตุการณ์ต่างๆ นั้นเอง

จากแนวคิดเกี่ยวกับหลักคุณค่าข่าว ที่สื่อมวลชนในฐานะนายประจักษ์ข่าวสาร ให้ความสำคัญกับข่าวลมนั้น จะเป็นกรอบแนวคิดหนึ่งที่จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับ การสร้างความเป็นจริงทางสังคม ในเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิมทั้งในบริบทของสังคมไทย และในโลกมุสลิม ของหนังสือพิมพ์ไทยต่อไป

แนวคิดเรื่องความเป็นกลาง (Objectivity)

นอกจากแนวคิดเรื่องคุณค่าข่าวแล้ว แนวคิดเรื่องความเป็นกลาง (Objectivity) ของข่าวก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์ การสร้างความเป็นจริงทางสังคม ของสื่อมวลชน ในเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ว่าเป็นไปอย่างถูกต้องเป็นจริง ปราศจากอคติหรือไม่ ทั้งนี้เพราะอคติก็คือที่มาของข่าวสารที่ไม่เที่ยงธรรมต่อบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ที่ตกเป็นข่าว และแน่นอน "สาร" ที่นำเสนอเกี่ยวกับเหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ ก็ย่อมมีโอกาสที่จะเป็นความจริงที่บิดเบือน หรือกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนสร้างความเป็นจริงทางสังคมที่บิดเบือนนั่นเอง

มาตี บุญศิริพันธ์ (2531) กล่าวว่า ความเป็นกลาง (Objectivity) หมายถึง การนำเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริงโดยปราศจากอคติ ความลำเอียง การสอดแทรกอารมณ์ และความคิดเห็นส่วนตัว การซ่อนเร้น การแต่งเติมข้อเท็จจริง หรือการให้อิทธิพลภายนอกเข้ามามีส่วนในการรายงานข่าว

ทั้งนี้การรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา (Objective Reporting) เป็นวิธีการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ที่จะให้ภาพที่แท้จริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถือว่าเป็นการสร้างคุณธรรมในการนำเสนอข่าว (สุกัญญา สุคนทรทัต, 2528 :12)

โดนัลด์ แมคโดนัลด์ (Donald McDonald, 1975 69-88 ,อ้างโดยสุกัญญา ฤคบรรทัด อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงการรายงานข่าวแบบตรงไปตรงมาว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากเพราะนักหนังสือพิมพ์ในฐานะมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง จะสามารถจำลองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกบททุกตอนอย่างไม่มีการผลิตพลาด และไม่ได้เสริมใส่บางส่วนที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) ได้อย่างไร เขาได้ยกตัวอย่างการนำเสนอข่าวสงครามเวียดนามของผู้สื่อข่าวอเมริกัน พบว่าเชื้อชาติ เป็นแรงผลักดันให้นักข่าวรายงานเหตุการณ์สงครามเวียดนาม โดยอาศัยค่านิยมพื้นฐานของตน รวมทั้งประสบการณ์ส่วนตัวในการมองเหตุการณ์ ซึ่งทำให้ได้ภาพของสงครามอย่างไม่มีบริสุทธิธรรม

การใช้ภาษา ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่เป็นเครื่องสะท้อนความเป็นกลางได้เช่นกัน กล่าวคือ การใช้คำคุณศัพท์บางคำอาจทำให้ข้อเท็จจริงกลายเป็นอคติ Korybski (อ้างถึงใน Merrill, 1975 อ้างโดยกฤติณี ประชาบาล, 2539:18) ซึ่งให้เห็นว่าคำคุณศัพท์ที่ใช้บรรยายลักษณะมักเป็นคำอัตวิสัย กล่าวคือ ผู้รายงานข่าวมักใช้คำคุณศัพท์บรรยายภาพบุคคล สถานที่ สิ่งของ ตลอดจนเหตุการณ์ โดยไม่ทันตระหนักว่าคำเหล่านี้มีส่วนในการทำลายความเป็นกลางของข่าว และยังสะท้อนให้เห็นความคิดเห็นของผู้รายงานเองปรากฏในข่าวอย่างชัดเจน เช่น "ผู้ชมที่ กระตือรือร้น" เป็นต้น

บุญรักษา บุญยะเขตมาลา นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน (2535:418) ได้เคยแสดงทัศนะเรื่องสื่อมวลชนไทยกับความเป็นกลาง ในการรายงานข่าวสงครามอ่าวเปอร์เซียไว้อย่างน่าสนใจว่า

"หลังจากสงครามเราได้เรียนรู้กันเสียที่ว่าสื่อมวลชน ทั้งของต่างชาติและในชาติ ยังคงอยู่ห่างไกลจากอุดมคติแห่งความเป็นกลางมากในการรายงานข่าว ทั้งนี้ในส่วนหนึ่งก็คงจะเป็นเพราะว่าสื่อมวลชนปฏิบัติงานอยู่ท่ามกลางแรงกดดันมากมาย เช่นลัทธิชาตินิยมและพลังของสงครามจิตวิทยา ทว่าอีกส่วนหนึ่งก็อาจจะเนื่องมาจากความบกพร่องของสื่อมวลชนเอง รวมทั้งความปรารถนาในผลกำไรอย่างไม่ดูคาน้ำตาเรือโดยประจบกับความไม่พร้อมในการสร้างสรรค์คุณภาพอย่างจริงจัง"

พร้อมกับวิพากษ์บทบาทของสื่อมวลชนไทย ว่า "ทำงานกันอย่างง่ำๆ เกินไป นำวัตถุดิบต่างๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายในแต่ละวันๆ มานำเสนอเรื่อยๆ ราวกับว่า "ไม่รู้สึกตัว" เท่าไรนักว่ากำลังทำอะไรอยู่ ไม่ทำงานหนักเท่าที่ควรในด้านการเสนอการวิเคราะห์ที่รอบรู้จากมุมมองที่อิสระ ยิ่งไปกว่านั้น ในคราวใดที่มีความพยายามในทำนองการวิเคราะห์ขึ้นมา ก็มักจะมีท่าทีในทางที่แสดงอคติกับฝ่ายอิรักโดยไม่จำเป็น ซึ่งเท่ากับเป็นการชักชวนผู้รับสารให้ถือฝักถือฝ่าย แทนที่จะเน้นคุณค่าทางการศึกษา ที่จะเน้นคุณภาพการแก้การเรียนรู้เกี่ยวกับรากเหง้า พัฒนาการ และแนวทาง

ในการแก้ปัญหาระหว่างประเทศ ทั้งนี้สื่อมวลชนคงลืมไปแล้วหรือว่า "ผู้รับสาร" เป็นคนนอก ยิ่งไปกว่านั้น พวกเขาจะไม่ได้ตรวจสอบเลยว่าด้วยท่าทีที่ไม่เป็นกลางนั้นจะทำให้ประชาชนผู้รับสารเร่าร้อน ซึ่งไม่เป็นประโยชน์อะไรทั้งสิ้นกับสันติภาพ"

กล่าวกันว่าภาวะที่จะทำให้สื่อมวลชนขาดความเป็นกลางมักจะเป็นเหตุการณ์เกี่ยวกับสงคราม ความขัดแย้ง หรือเหตุการณ์ใดที่สื่อมวลชนในชาติมีความจำเป็นต้องทำเพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ เช่นหากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม สื่อมวลชนย่อมต้องมีส่วนช่วยให้ชาติอยู่รอดปลอดภัย จึงไม่สามารถรายงานข่าวที่เป็นจริงหรือเป็นกลางได้ในบางเรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อชาติเป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีอีกหลายปัจจัยที่ทำให้สื่อมวลชนเบี่ยงเบนจากความเป็นกลางได้เช่นกัน

เช่นในการรายงานข่าว เหตุการณ์ต่างๆ ของนักข่าวนั้น แหล่งข่าวในการนำเสนอ ก็เป็นปัจจัยหนึ่ง ที่สามารถดูได้ว่าข่าวสารเรื่องราวต่างๆ มีความเป็นกลางในการรายงานข่าวมากน้อยเพียงใด มีการใช้แหล่งข่าวอย่างถูกที่ถูกทางหรือไม่ ทั้งนี้การใช้แหล่งข่าวที่ผิดที่ผิดเวลา บางครั้งเป็นบ่อเกิดของอคติในการนำเสนอข่าว หรือบิดเบือนข่าวได้เช่นกัน ดังนั้นจึงจะได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าวดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งข่าว (Sources)

มาลี บุญศิริพันธ์ (2531, 28-30) ได้ให้ความหมายของแหล่งข่าวว่า หมายถึง ข้อมูลซึ่งเป็นต้นตอของข่าว อาจเป็นบุคคลหรือเหตุการณ์ หรือเอกสารที่อ้างได้ สามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ตามภูมิศาสตร์ คือ

1. แหล่งข่าวในประเทศ (Internal News Sources) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกๆ แห่งภายในขอบเขตของประเทศ หรือข้อมูลที่ได้จากแห่งหนึ่งแห่งใดในประเทศ และในข่าวหนึ่งข่าวนั้นก็อาจจะมีแหล่งข่าวด้วยกันหลายแหล่งข่าวได้เช่นกัน

ทั้งนี้แหล่งข่าวในประเทศนั้นอาจแบ่งได้ดังนี้คือ

1.1. แหล่งข่าวประจำ หมายถึง บุคคล สถานที่ซึ่งหนังสือพิมพ์ส่งผู้สื่อข่าวไปประจำตามแหล่งข่าวนั้นๆ เช่น กระทรวง กรม สถานีตำรวจ ถ้าเลือกตามประเภทของข่าวแล้ว อาจกำหนดตามสายของรายงานข่าว เช่น สายท่าเทียบรัฐบาล สายรัฐสภา สายกระทรวงมหาดไทย สายกระทรวงยุติธรรม สายกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นต้น

1.2. แหล่งข่าวพิเศษ กรณีที่ผู้สื่อข่าวได้รับมอบหมายจากบรรณาธิการให้ไปทำข่าวใดโดยเฉพาะ เช่น ข่าวการเมือง ข่าวกีฬา ข่าวอุบัติเหตุ ข่าวศาล ซึ่งเป็นเหตุการณ์พิเศษ เกิดขึ้นโดยไม่ทราบมาก่อน แหล่งข่าวเหล่านี้อาจไม่ได้อยู่ประจำที่ อาจอยู่ ณ สถานที่เกิดเหตุ หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้เห็นเหตุการณ์ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

1.3. สำนักข่าว โดยหลักแล้วจะเป็นที่รวบรวมข่าว มีหน้าที่แจกจ่ายรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจของเหตุการณ์ทั้งหมดให้แก่สมาชิก สำนักข่าวในประเทศเช่นสำนักข่าวไทย ซึ่งเป็นสำนักข่าวแห่งชาติ สำนักข่าวไอเอ็นเอ็น ศูนย์ข่าวแปซิฟิก ซึ่งเป็นของเอกชน เป็นต้น

1.4. ผู้สื่อข่าวต่างจังหวัด คือผู้สื่อข่าวที่ประจำอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ที่ถือเป็นแหล่งข่าวของหนังสือพิมพ์ได้ เช่นกัน

1.5. เอกสารเผยแพร่

1.6. บริษัทห้างร้านต่างๆ

2. แหล่งข่าวต่างประเทศ (External News Sources) ส่วนใหญ่จะมาจากสำนักข่าวต่างประเทศ ทำหน้าที่รวบรวมข่าวจากทั่วโลก หนังสือพิมพ์จะเป็นสมาชิกของสำนักข่าวเหล่านี้ ปัจจุบันสำนักข่าวต่างประเทศที่ทำหน้าที่บริการข่าวสารทั่วโลกให้แก่สมาชิกทั่วโลก ที่สำคัญได้แก่

2.1 Associated Press (AP) ของสหรัฐอเมริกา

2.2 United Press International (UPI) ของสหรัฐอเมริกา

2.3 Reuter ของอังกฤษ

2.4 Agence France Press (AFP) ของฝรั่งเศส

จากกาวิชัยเชิงประจักษ์ของกิเบอร์ และ จอห์นสัน (Gieber W. and Johnson, 1961 อ้างโดยตรีรัตน์ นิลรัตน์, 2535:2-3) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าว พบว่าสัมพันธภาพระหว่างแหล่งข่าว กับผู้สื่อข่าวที่มีผลต่อการนำเสนอข่าว นั้นมีด้วยกัน 3 รูปแบบ คือ

1. แหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าวเป็นอิสระต่อกัน เพราะต่างคนต่างเป็นสมาชิกอยู่ในระบบสังคมของตัวเอง ที่ไม่เหมือนกันและไม่เกี่ยวข้องกัน มีบทบาท ภาระหน้าที่ การรับรู้เป็นเฉพาะของตัวเอง ดังนั้นข่าวสารต่างๆ จะถ่ายทอดจากแหล่งข่าวไปสู่ผู้รายงานข่าวในลักษณะเป็นทางการเสมอ เช่น การแถลงข่าว หรือการแจกข่าวสื่อมวลชนอย่างเป็นทางการ ในเรื่องที่ไม่ออกเหนือจากข่าวสารที่ต้องการถ่ายทอดจะมีน้อย

สัมพันธภาพเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นอิสระต่อกัน มีความเป็นกลาง ทั้งสองฝ่ายต่างรับรู้ในบทบาทของตนเองเช่นผู้รายงานข่าวจะคัดสรรข่าวอย่างเป็นกลางไม่เอนเอียงไม่เป็น

เครื่องมือของแหล่งข่าว หรือแสวงหาประโยชน์จากแหล่งข่าว และแหล่งข่าวเองก็มีบทบาทเพื่อองค์กร หรือสถาบันของตัวเองโดยไม่คำนึงถึงหน้าที่หรือบทบาทของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร แหล่งข่าวจะให้ข่าวสารเฉพาะที่เห็นว่าควรจะถ่ายทอดเท่านั้น อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์แบบนี้มักจะเป็นแบบอุคมคติเสียมากกว่า

2. แหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าว มีความสัมพันธ์กลมกลืนกันบางส่วน ถึงแม้ผู้รายงานข่าวกับแหล่งข่าวสารจะอยู่คนละองค์กรกัน แต่ก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ในระดับหนึ่ง การถ่ายทอดข่าวสารค่อนข้างจะไม่เป็นทางการ ข่าวสารถูกส่งผ่านมาอาจโดยการพูดคุยหรือซักถามอย่างเป็นทางการโดยไม่มีข้อจำกัดมากนัก เช่น ผู้สื่อข่าวมักจะต้องมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเป็นการส่วนตัวอยู่บ้างเพื่อจะได้ข่าวพิเศษกว่าปกติทั่วไป และแหล่งข่าวเอง ก็ต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัวกับผู้สื่อข่าวบ้าง เพื่อประโยชน์กับหน่วยงานองค์กรของตน ความสัมพันธ์เช่นนี้ มักพบระหว่างนักประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานกับผู้สื่อข่าวสื่อมวลชน แต่อย่างไรก็ดีโดยหน้าที่ของแต่ละฝ่ายต่างก็ยังคงวางท่าทีที่จะไม่เป็นเครื่องมือของอีกฝ่ายหนึ่งโดยสมบูรณ์ โดยคงรักษาความเป็นอิสระต่อกันในระดับหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์แบบนี้พบมากในกระบวนการสื่อสารมวลชนทั่วไป

3. แหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าวมีความสัมพันธ์กลมกลืนกันอย่างสนิท สัมพันธภาพแบบนี้แสดงให้เห็นว่าทั้งผู้สื่อข่าวและแหล่งข่าวต่างร่วมมือเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างในการเสนอข่าวไปยังสาธารณชน ทั้งคู่ต่างไม่เป็นอิสระต่อกัน ผู้สื่อข่าวอาจจะเป็นเครื่องมือของแหล่งข่าว หรือแหล่งข่าวอาจจะรับใช้ผู้สื่อข่าว กรณีเช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นหรือพบได้ในกรณีที่องค์กรทั้งสองฝ่ายอยู่ภายใต้เจ้าของเดียวกัน มีข้อตกลงในการสนับสนุนซึ่งกันและกัน หรือทั้งแหล่งข่าวและผู้รายงานข่าวอาจเป็นบุคคลคนเดียวกันได้ เช่น นักข่าวเป็นนักประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานธุรกิจเอกชนไปด้วยในตัวหรือถ้ามองในระดับรัฐบาลกับสื่อมวลชนแล้ว จะเห็นได้ว่าในประเทศคอมมิวนิสต์และประเทศเผด็จการนั้น รัฐบาลมักจะควบคุมสื่อมวลชนและใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือหรือกระบอกเสียงเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ สำหรับในประเทศเสรีนิยมนั้น ในบางกรณีสื่อมวลชนอาจจะยินยอมพร้อมใจร่วมมือกับรัฐบาลในการเสนอข่าวสารเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันก็ได้ เช่น การช่วยกันส่งเสริมพัฒนาประเทศ เป็นต้น

นอกจากนั้นในการรายงานข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆ ที่นักข่าวได้นำเสนอไปยังผู้รับข่าวสารนั้น แหล่งข่าว ผู้ถ่ายทอดเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในข่าว ก็ยังมีความสำคัญต่อความน่าเชื่อถือของข่าว หรือเหตุการณ์นั้นๆ ด้วย ทั้งนี้จากการศึกษาการรับรู้ของผู้รับสารที่มีต่อ ความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวสาร (Source credibility) นั้น พบว่า การที่แหล่งข่าวสารจะมีความน่าเชื่อถือเพียงใดนั้น จะต้องมิตัดทမ်း 3 ประการ คือ

1. ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) เช่นมีความจริงใจ ซื่อสัตย์ ยุติธรรม ปลอดภัย ไว้ใจได้ ฯลฯ
2. ความเชี่ยวชาญสามารถ (Expertness) เช่น ผ่านการศึกษาอบรม มีประสบการณ์ มีความรู้ มีความชำนาญ มีทักษะ ฯลฯ
3. ความคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง (Dynamism) เช่นมีชีวิตชีวา คึกคัก ว่องไว ไม่น่าเชื่อ ฯลฯ

รวมทั้งคำพูดของแหล่งข่าวที่ปรากฏในข่าวก็นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะถือเป็นเนื้อหาหลักของข่าวชิ้นนั้นๆ ซึ่งอันที่จริง วิธีการหาข่าวของนักข่าวอาจมีทั้งทางตรง คือการที่นักข่าวไปนั่งสังเกตการณ์จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง แต่ส่วนใหญ่มักจะพบว่าวิธีการหาข่าวของนักข่าวมักจะเป็นไปในทางอ้อมมากกว่า คือสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับข่าวนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลและความคิดเห็น

คำพูดของแหล่งข่าว หรือ Quotation มีหน้าที่และบทบาทที่สำคัญในการเสนอข่าว ดังนี้ (Teun A. Van Dijk, 1991:152)

1. คำพูดของแหล่งข่าวที่มีความสำคัญ หรือมีบทบาทสูง จะทำให้ข่าวนั้นๆ มีคุณค่าของข่าวไปโดยปริยาย
2. ข่าวจะมีชีวิตชีวาและหน้าสนใจมากขึ้น ด้วยการสัมภาษณ์ผู้คนที่อยู่ในเหตุการณ์ข่าว และมักจะทำหน้าที่ในการบรรยายภาพของข่าวไปเองด้วย
3. คำพูดของแหล่งข่าว จะช่วยทำให้ข่าวนั้นๆ มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น
4. คำพูดของแหล่งข่าวมิได้ช่วยผู้อ่านตีความสถานการณ์ปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังช่วยทำนายเหตุการณ์ในอนาคต และบ่งชี้เป็นนัยๆ ว่าบุคคลในข่าวคนต่อๆ ไป ควรจะเป็นใครและควรจะมีบทบาทอย่างไร
5. หน้าที่สำคัญที่สุดของการอ้างแหล่งข่าวก็คือ คำพูดแหล่งข่าวยินยอมให้มีการสอดแทรกการตีความ การอธิบายความ หรือความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นความรู้สึกส่วนตัว โดยที่ไม่ทำลายกฎเกณฑ์ของข่าวที่ดีที่ดีคือแยกข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น เพราะคำพูดของแหล่งข่าวนั้นถือว่าเป็น "ข้อเท็จจริง" นั่นเอง แม้ว่าข้อเท็จจริงนั้นจะเต็มไปด้วยความคิดเห็นส่วนตัวของเขาก็ตาม

โดยสรุปก็คือคำพูดของแหล่งข่าวจึงมีความสำคัญหลายประการในการที่จะทำให้ข่าวนั้นสามารถโน้มน้าวใจคนอ่าน ให้คิดและมีความคิดเห็นต่อเรื่องหนึ่งๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ในการนำเสนอข่าว เหตุการณ์ ต่างๆ ของนักข่าว กองบรรณาธิการ ในองค์กรข่าว จึงต้อง

คำนี้และให้ความสำคัญกับแหล่งข่าวเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีผลต่อความน่าเชื่อถือของข่าวสาร อย่างไรก็ตามมักจะพบว่าแหล่งข่าวที่นักข่าว อ้างอิงเสมอในการรายงานข่าว เหตุการณ์ต่างๆ มักจะเป็นนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ แหล่งข่าวราชการ ตลอดจนแหล่งข่าวที่ได้รับความน่าเชื่อถือเป็นหลัก เช่นสำนักข่าวในโลกตะวันตก เพราะสื่อมวลชนเชื่อว่ามีความถูกต้อง น่าเชื่อถือนั่นเอง

จากรายงานการวิจัยเกี่ยวกับแหล่งข่าวหลายๆชิ้น ในโลกตะวันตก ได้ผลสรุปว่า ข่าวส่วนมากมีแหล่งข่าวเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ของประเทศนั้นเองหรือต่างประเทศ แม้การนำเสนอเช่นนี้จะดูน่าเชื่อถือและเป็นกลาง แต่ก็สะท้อนภาพให้เห็นว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ไม่มีทางเลือกอื่นในการเข้าใจโลกและต่างประเทศได้เลย นอกจากผ่านทางเจ้าหน้าที่ทางการที่ให้ข่าวผ่านสื่อมวลชนเท่านั้น (Traber and Davies, 1991:7-10 อ้างโดยจิตรพร วนัสพงษ์, 2539:30)

Herman, Chomsky (1994: จิตรพร วนัสพงษ์ อ้างแล้ว) แสดงทัศนะเกี่ยวกับแหล่งข่าวของหนังสือพิมพ์ว่า จากการที่หนังสือพิมพ์มักมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวที่มีอำนาจหรือชนชั้นสูง เนื่องจากธุรกิจที่เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์มีผลประโยชน์แลกเปลี่ยนกับคนของรัฐ และสื่อมวลชนจำเป็นจะต้องมีข่าวมานำเสนอทุกวัน โดยสื่อมวลชนไม่สามารถจ้างนักข่าวและช่างภาพไปประจำอยู่ทุกหนทุกแห่งที่อาจจะเกิดเรื่องได้ ดังนั้นแหล่งข่าวประจำของนักข่าว คือแหล่งที่มีการแถลงข่าวทุกวันทุกวัน เช่นทำเนียบรัฐบาล กระทรวงต่างๆ เนื้อหาของหนังสือพิมพ์จึงเต็มไปด้วยเรื่องราวของหน่วยงานรัฐบาล

จากการศึกษาวิจัยแหล่งข่าวในโลกตะวันตกนั้น ซึ่งก็จะตรงกับกรนำเสนอแหล่งข่าวในหนังสือพิมพ์ไทย กล่าวคือจากการศึกษาวิจัยหลายๆ ชิ้นเกี่ยวกับเนื้อหา ข่าวสารที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ ในประเทศไทย พบว่า นักข่าวมักยึดติดกับเจ้าหน้าที่เป็นแหล่งข่าวหลัก ทั้งตำรวจหรือนักการเมือง จะยึดติดว่าจะต้องมีแถลง มีการให้สัมภาษณ์ เห็นได้จากข่าวโทรทัศน์ นักข่าวจะใช้เทปสัมภาษณ์ให้สัมภาษณ์ซึ่งมักเป็นคนเดิม สัมภาษณ์เสร็จก็ไม่ค่อยมีการตามข่าวต่อ ทำให้นักข่าวเกิดจรรยาบรรณ คอยแต่ข่าวแถลง หรือข่าวจากตำรวจ ซึ่งไม่เพียงพอ การทำข่าวจะต้องมีการเจาะข่าวเพื่อพัฒนาคุณภาพของข่าวและนักข่าว

นอกจากนี้การที่เนื้อหาของข่าวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะข่าวหน้าใน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็น "ข่าวแฉก" แทบทั้งสิ้น เช่น ข่าวสังคม ข่าวบันเทิง ข่าวเศรษฐกิจ เนื้อหาจึงกลายเป็นเรื่องของการประชาติสัมพันธ์ของเจ้าของข่าวนั้นๆ ซึ่งหนังสือพิมพ์ ก็ยินดีให้ เพราะได้ผลตอบแทนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรายได้ การคุ้มครอง ความช่วยเหลือ หนังสือพิมพ์จึงเน้นเรื่องระดับจุลภาค คือ

ใคร ทำอะไร ที่ไหน แม้ว่าจะมีคุณภาพเพิ่มขึ้นบ้างก็เป็นส่วนน้อย นอกจากนั้นนักข่าวมักจะยึดติดกับแหล่งข่าวเดียวเป็นหลัก จึงทำให้แหล่งข่าวไม่หลากหลาย (อุฎิภา อารีกุล, 2534:6)

ทั้งนี้ผลจากการที่หนังสือพิมพ์นำเสนอแหล่งข่าวอย่างไม่ถูกที่ ถูกทาง ก็อาจจะเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้เนื้อหาที่หนังสือพิมพ์นำเสนอไม่ตรงกับความเป็นจริงได้เช่นกัน ดังนั้นในการศึกษาเรื่องการสะท้อนภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิม ของหนังสือพิมพ์ไทย จึงจะได้ดูว่าหนังสือพิมพ์ไทยมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูล แหล่งข่าวอย่างไร เป็นชาวมุสลิมโดยตรง หรือเป็นบุคคลที่ไม่ใช่มุสลิม หรือนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งที่มาของเนื้อหาที่นำเสนอมาจากสื่อสารมวลชนไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ วิทยุ-โทรทัศน์ สำนักข่าว ที่เป็นของมุสลิม หรืออื่นๆ ทั้งนี้เพื่อนำมาอธิบายเกี่ยวกับเรื่องความเป็นกลาง และการสร้างความเป็นจริงของเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิมของหนังสือพิมพ์ไทยต่อไป

นอกจากแนวคิดเรื่อง นายประจักษ์วารสาร แนวคิดคุณค่าข่าว แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นกลาง และการนำเสนอแหล่งข่าวของหนังสือพิมพ์ ที่จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสร้างความเป็นจริงในเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิม ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ไทยแล้ว แนวคิดเรื่อง "การกำหนดเรื่องพิจารณา" (Agenda Setting) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่จะใช้อธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์การสร้างความเป็นจริงในเรื่องราว เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิมได้เช่นกัน ดังจะอธิบายต่อไปนี้

แนวคิด "การกำหนดเรื่องพิจารณา" (Agenda Setting)

วิธีการหนึ่งที่สื่อมวลชนใช้สร้างความเป็นจริงทางสังคม นั่นก็คือแนวคิดเรื่อง "การกำหนดเรื่องพิจารณา" (Agenda Setting) แม็กเวลล์ แมคคอมบ์ และโดนัลด์ ซอร์ (1972, 1976) อธิบายในวิทยุเรียน กิติวิวัฒน์, 2530:51) เสนอไว้ว่า

"ผู้รับสาร ไม่เพียงแต่เรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นสาธารณะและเรื่องราวต่างๆ ผ่านสื่อมวลชนเท่านั้น แต่ยังเรียนรู้ด้วยว่าจะให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาหรือหัวข้อหนึ่งๆ มากน้อยเพียงไร โดยสังเกตจากการที่สื่อมวลชนได้เน้นประเด็นเหล่านั้นเอาไว้"

สื่อมวลชนมีบทบาทอย่างมากในการที่จะทำให้คนเราได้รู้ว่าในสภาวะความเป็นจริงทางสังคมนั้น มีเหตุการณ์หรือเรื่องอะไรเกิดขึ้นบ้าง และสื่อมวลชนอีกนั่นเองที่เป็นตัวกำหนดความสำคัญของประเด็นปัญหาในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ประเด็นปัญหาใดก็ตามที่ได้รับความเอา

ใจใส่จากสื่อมวลชนมาก มีการนำเสนอมากในหน้าหนังสือพิมพ์ ในรายการข่าววิทยุ โทรทัศน์ มีการประโคมข่าวของเหตุการณ์ต่อเนื่องเป็นเวลาหลายวัน ผู้รับสารย่อมเกิดความสับสนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาดังกล่าว และตระหนักดีว่ามีความสำคัญ แต่หากประเด็นใดแม้ว่าจะมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเด็นปัญหาอื่น แต่ไม่ได้มีการหยิบยกมาเอ่ยถึงในสื่อมวลชนเลย ประเด็นปัญหาดังกล่าวก็จะไม่อยู่ในสายตาหรือความคิดของผู้รับสาร

ดังตัวอย่างที่ถูกนำมาอ้างอิงเสมอในการศึกษา "การกำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชน" ในแวดวงสื่อสารมวลชนในประเทศสหรัฐอเมริกา คือกรณีวอเตอร์เกต ซึ่งแม้ว่าการเปิดโปงความทุจริตทางการเมืองจะมีอะไรใหม่แต่เมื่อหนังสือพิมพ์ประโคมข่าวอย่างครึกโครมและโทรทัศน์ทำการถ่ายทอดการประชุมฟังความของวุฒิสมาชิก ทำให้เหตุการณ์ดังกล่าว เป็นหัวข้อหรือประเด็นสาธารณะที่เด่นและสำคัญที่สุดในรอบปี

แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเรื่องพิจารณา สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์การนำเสนอเนื้อหาข่าวสารของสื่อมวลชน เกี่ยวกับขบวนการมุสลิมได้ โดยพิจารณาว่าเนื้อหาข่าวสาร เหตุการณ์เกี่ยวกับโลกมุสลิมที่สื่อมวลชนไทยมักจะนำเสนอ นั้น เป็นอย่างไร ซึ่งการที่สื่อมวลชนนำเสนอเนื้อหา กำหนดเรื่องพิจารณา ในเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับขบวนการมุสลิมเรื่องใดเรื่องหนึ่งมากเป็นพิเศษ ผู้รับสารทั่วไปก็ย่อมที่จะมีแนวโน้มที่จะเห็นความสำคัญของเนื้อเรื่องนั้น ทราบต่อเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับขบวนการมุสลิม มากกว่าเหตุการณ์ เรื่องราวที่ไม่ได้รับการนำเสนอ หรือได้รับการนำเสนอน้อยกว่านั่นเอง

แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดเรื่องพิจารณาของสื่อมวลชนนี้เองที่เป็นวิธีการหนึ่งในการ "สร้างความเป็นจริงทางสังคม" ในเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ของสื่อมวลชน ซึ่งจะได้นำแนวคิดนี้ มาอธิบายปรากฏการณ์การนำเสนอเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับขบวนการมุสลิมต่อไป

จากที่ประมวลมาทั้งหมดเกี่ยวกับวิธีการที่สื่อใช้สร้างความเป็นจริงทางสังคมในเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ นั้น ไม่ว่าจะ เป็นแนวคิดนายประจักษ์วาทะ "ที่มีปัจจัยต่างๆ หลายประการที่มีอิทธิพล ต่อการนำเสนอเนื้อหาของสื่อ ไม่ว่าจะ เป็นปัจจัยด้านตัวองค์กร ตัวนักข่าวเอง แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าข่าว แนวคิดเรื่องความเป็นกลางและแหล่งข่าว รวมทั้งแนวคิด "การกำหนดเรื่องพิจารณาของสื่อมวลชน" ที่ส่วนแล้วแต่เป็นวิธีการที่สื่อจะสร้างความเป็นจริงในเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ซึ่งในบางครั้งความจริงที่สื่อมวลชนนำเสนอ นั้น อาจไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง หรือถูกดัดแปลงไปนั่นเอง

ทั้งนี้การที่สื่อมวลชนไม่ได้นำเสนอความเป็นจริง แต่เป็นผู้สร้างภาพใดภาพหนึ่งและส่งผลให้ผู้อ่านเกิดการรับรู้หรือทัศนคติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสถานที่หรือคนที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือพิมพ์ ผลที่เกิดจากการสร้างภาพนั้น ก็คือสิ่งที่เกิดขึ้นในใจผู้อ่าน สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องภาพลักษณ์ และแบบฉบับ ดังที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ (Image)

ภาพที่ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากหนังสือพิมพ์ อาจไม่ใช่คุณสมบัติที่แท้จริงของสิ่งนั้น หรือคนคนนั้นก็ได้อีก แต่เป็นคุณสมบัติที่หนังสือพิมพ์สร้างขึ้นมาจากทัศนคติเบื้องหลังบางประการ ภาพที่เกิดขึ้นในใจของผู้อ่านนี้ ไม่ว่าจะเป็ยคุณสมบัติที่แท้จริงของสิ่งที่ถูกกล่าวถึงหรือไม่เรียกกันโดยทั่วไปว่าภาพลักษณ์

บุรุตติน (Boorstion, 1964 : 185-194 อ้างโดยจิตราภรณ์ วนัสพงศ์, 2539:18) กล่าวว่า "ภาพลักษณ์" คือภาพในอุดมคติ มิใช่ความจริง โดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (An image is synthetic) ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกประกอบขึ้นมาโดยมีการวางแผนไว้แล้ว สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป้าหมายเฉพาะ

2. ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือ (An image is believable) ผู้สร้างภาพลักษณ์มักมีเจตนาธรรม ที่จะทำเพื่อภาพของบุคคลหรือองค์กรหนึ่งๆ ภาพลักษณ์จะไม่มีประโยชน์อะไรถ้าไม่มีความน่าเชื่อถือ

3. ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่อ้อมนึ่ง (An image is passive) ถูกสมมุติขึ้นมาเพื่อให้เหมาะเจาะกับความเป็ยจริง ผู้วางภาพลักษณ์จะเป็นผู้วางสิ่งนั้นให้พอดีกับภาพ มากกว่าที่จะคู่ขัดแย้งไม่เข้ากัน และภาพลักษณ์คือ "ความดีที่กลายเป็นความจริงเมื่อนำมาเผยแพร่แล้วเท่านั้น"

4. ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดและเป็นรูปธรรม (An image is vivid and concrete)

5. ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกย่อให้เข้าใจง่ายกว่าความเป็นจริง (An image is simplified) ภาพลักษณ์จะไม่ซับซ้อน กำจัดแง่มุมที่ไม่พึงประสงค์ออกไป และต้องทำให้เด่นเพื่อที่จะจำได้

6. ภาพลักษณ์มักกำกวม (An image is ambiguous) ภาพลักษณ์จะลอยอยู่ระหว่างจินตนาการกับความรู้สึก ระหว่างความคาดหวังกับสิ่งที่เป็ยจริง แม้ภาพลักษณ์จะมีความหมายสองแง่สองมุม แต่ต้องไม่ใช่สิ่งที่คิดจนยอมรับไม่ได้

นอกจากนั้น บุรุตติน ยังอธิบายภาพลักษณ์อีกรูปแบบหนึ่ง ในฐานะของ "เหตุการณ์เทียม" ซึ่งหมายถึงเหตุการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมา ไม่ใช่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น อุบัติเหตุ หรือแผ่นดินไหว แต่เกิดขึ้นจากการวางแผนของใครบางคน
2. มีการเสนอซ้ำ
3. ความน่าสนใจของเหตุการณ์เทียบ อยู่กับความกำกวมของเหตุการณ์ที่ถูกนำเสนอ ยังมี ความเคลือบแคลงเท่าไร ก็ยิ่งน่าสนใจมากขึ้นเท่านั้น
4. เป็นการคาดเดาส่งที่น่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ดังนั้นภาพลักษณ์ จึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นคุณสมบัติติดตัวของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือคนใดคนหนึ่ง ที่สื่อมวลชนกล่าวถึง แต่เป็นภาพที่เกิดขึ้นในใจผู้อ่าน ที่ผู้อ่านมีความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งของหรือบุคคล ตามที่ถูกหนังสือพิมพ์ป้อนให้ ภาพลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นไม่ใช่ความจริง

สื่อมวลชนกับการสร้างภาพลักษณ์

เนื่องจากภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่เกิดจากการที่คนเรารับรู้สิ่งต่างๆ ทั้งจากประสบการณ์ตรง และอ้อม สื่อมวลชนเป็นประสบการณ์ทางอ้อมของประชาชน หนังสือพิมพ์จึงสร้างภาพลักษณ์ของ สิ่งต่างๆ ให้กับประชาชน หนังสือพิมพ์ยังมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่าน ให้มีอคติและลำเอียง ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และมีอิทธิพลกำหนดให้ผู้อ่านเห็นว่าประเด็นข่าวใดข่าวหนึ่ง มีความสำคัญมากกว่าประเด็นข่าวอื่นๆ ได้ (แนวคิด GateKeeper และ Agenda Setting, ช้างในขวัญเรือน กิติวัฒน์, 2530:51)

นอกจากนั้นสื่อมวลชนยังมีผลต่อการสร้างภาพพจน์ร่วม (Public Image) ให้เกิดขึ้นกับผู้รับสื่อด้วย ดังนั้น หนังสือพิมพ์ไทยจึงเป็นแหล่งประสบการณ์ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของผู้อ่าน ในการรับรู้ภาพลักษณ์และคอกซ์แบบฉบับของชาวมุสลิม ในกรณีที่คนไทยไม่มีโอกาสได้พบปะและรู้ จากประสบการณ์ตรง

แบบฉบับ (Stereotype) (จิตรากรณ์ วนัสพงศ์, 2539:25-27)

ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและคอกซ์แบบฉบับซ้ำๆ จนบุคคลที่ถูกกล่าวถึงในสื่อมวลชน มีคุณสมบัติหรือลักษณะแบบใดแบบหนึ่งในสายตาผู้อ่าน เช่น ชาวมุสลิมเป็นพวกหัวรุนแรง ชาวญี่ปุ่นขยัน คนลาวโง่หรือขี้เกียจ จนทำให้ผู้อ่านเชื่อและจัดคนกลุ่มนั้นให้มีลักษณะเช่นนั้นเสมอไป กระบวนการตัดสินใจนี้เรียกว่า แบบฉบับ (Stereotype)

ทั้งนี้หากหนังสือพิมพ์ไทยสร้างความเป็นจริงในเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิม จนเกิดภาพในใจของผู้อ่าน เมื่อภาพลักษณะนั้นๆ ถูกคอกย้ำบ่อยๆ ซ้ำๆ นานๆ เข้า ผู้อ่านก็ย่อมมีแบบฉบับหรือคุณลักษณะบางประการของชาวมุสลิม อยู่ในใจโดยปริยาย

Stang (David J. Stang, 1981:150-155 (จิตรกรณม์ วนัสหงส์, อ้างแล้ว) กล่าวถึงแนวคิดเรื่อง "แบบฉบับ" ในมุมมองทางจิตวิทยาไว้ว่า วิธีหนึ่งที่เราจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นกลุ่มๆ ก็โดยการแยกให้สิ่งที่เหมือนกันเข้าไปอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เวลาที่เราได้รับรู้สิ่งใหม่ๆ สิ่งหนึ่ง เราจะวิเคราะห์ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของสิ่งนั้น ประเมินคุณภาพของสิ่งนั้นโดยวัดจากความรู้สึกของตนเอง แล้วก็พยายามจะจัดมันเข้าประเภท เช่นเราเห็นสัตว์ตัวหนึ่งซึ่งอาจจะมีลักษณะคล้ายแมว แต่ดูไปแล้วคล้ายสุนัขมากกว่า เราก็จะตัดสินใจนำสัตว์ตัวนั้นเข้าไปอยู่ในกลุ่ม "สุนัข" แล้วเราก็เรียกมันว่าเป็น "สุนัข"

แบบฉบับ ก็คือความเชื่อ ความคาดหวังล่วงหน้า ซึ่งคนหนึ่งๆ จะคิด รู้สึก และประพฤติปฏิบัติ แบบฉบับทำให้เราคาดเคาถึงบางสิ่งบางอย่างที่เราพึงจะได้พบ โดยนำไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่เหมือนกันกับที่เราเคยพบมาก่อน หากมีคนบอกเราว่าเขาเหมือนทหาร เราก็มักจะสรุปในทันทีว่าเขาคนนั้นมีพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยเหมือนทหารที่เราจัดกลุ่มไว้ในหัวสมองของเราก่อนหน้านี้แล้ว เรามักไม่ได้ตรวจสอบให้รู้แน่ชัดว่าลักษณะนิสัยของกลุ่มที่เราสรุปไว้นั้น ถูกต้องตรงกับสมาชิกกลุ่มที่เราได้พบหรือเปล่า ซึ่งในความเป็นจริง บ่อยครั้งที่พบว่า "แบบฉบับ" ที่มีอยู่ในใจเรานั้นคลาดเคลื่อน

แบบฉบับไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ยิ่งเรามีข้อมูลตามที่สร้างแบบฉบับของสิ่งหนึ่งอยู่น้อยเท่าไร มันก็ยิ่งมีอิทธิพลสูงกว่าข้อมูลที่ได้มาในภายหลังมากเท่านั้น ซึ่งอิทธิพลนี้เรียกว่า Prior-Entry Effect อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แบบฉบับเปลี่ยนแปลงยาก เป็นเพราะแบบฉบับเดิมนั้นได้รับการคอกย้ำให้แน่ใจบ่อยครั้ง

Henry L. Roediger และคณะ กล่าวว่า นักจิตวิทยาสังคม สนใจกระบวนการที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นมานานแล้ว ซึ่งเขาได้อธิบายไว้ดังนี้

มนุษย์สร้างภาพประทับของผู้อื่นไว้ในใจได้หลายวิธี ไม่ว่าจะเป็นสีผิว เพศ อายุ ความมีเสน่ห์ หรือเสื้อผ้า และส่วนมากเป็นภาพที่เกิดขึ้นเมื่อแรกเห็น ภาพของผู้อื่นที่เห็นได้อย่างชัดเจนมักจะก่อให้เกิดการตัดสินใจคนผู้นั้นโดยทันที และคนส่วนมาก มักจะตัดสินใจอื่นบนพื้นฐานของ

"แบบฉบับ" ทางวัฒนธรรม (Cultural Stereotype) มากกว่าจะตัดสินจากบุคคลที่ได้พบ ซึ่ง "แบบฉบับ" หมายถึงความเชื่อที่ว่า สมาชิกทุกคนในกลุ่ม จะมีลักษณะนิสัยคล้ายคลึงกันหมด ซึ่งการตัดสินใจเช่นนี้เป็นสิ่งที่ผิด

"แบบฉบับ" ถือเป็น "อคติ" ประการหนึ่ง จากทฤษฎีจิตวิทยาสังคม เชื่อว่าแบบฉบับนั้นเกิดจากการเรียนรู้ จึงย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยผ่านการเรียนรู้ การขจัดอคติ ทำได้ด้วยการให้เขาได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ เช่น ชาวอเมริกาในช่วงอายุ 60 เศษๆ จำนวนมาก ที่เคยผ่านประสบการณ์สู้รบกับเยอรมันและญี่ปุ่น ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ครั้งหนึ่ง พวกเขาเคยมีทัศนคติที่เลวร้ายอย่างยิ่ง ต่อชาวอเมริกันที่สืบเชื้อสายมาจากญี่ปุ่นหรือเยอรมัน แต่กลับมองชาวรัสเซียว่าเป็นพันธมิตร แต่ในปัจจุบัน สถานการณ์ทางการเมืองได้พลิกผันไป สหรัฐในอดีตกลับกลายเป็นพันธมิตร ทัศนคติของชาวอเมริกันขรากลุ่มนี้ก็จะเปลี่ยนแปลงไปจากหน้ามือเป็นหลังมือ เนื่องเพราะการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั่นเอง

สื่อมวลชนกับการสร้างแบบฉบับ

เมื่อแบบฉบับคือการตัดสินลักษณะหรือนิสัยของคนคนหนึ่ง ตามความเชื่อที่มีต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในหัวสมองของเรา ดังนั้น แบบฉบับ ก็จะกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ใช้อธิบายลักษณะของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

แนวคิดเรื่อง "แบบฉบับ" สนับสนุนแนวคิดเรื่อง "ภาพลักษณ์" นั่นก็คือ ทั้งภาพลักษณ์และแบบฉบับเป็นสิ่งที่สื่อมวลชนสร้างขึ้น และมีอิทธิพลต่อแหล่งข้อมูล ความคิด ความรู้สึก และความเชื่อของผู้รับสาร "แบบฉบับ" สามารถอธิบายภาพของชาวมุสลิมที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ไทย ที่ถูกนำเสนอลักษณะของชาวมุสลิมเพียงบางแง่มุม เป็นภาพที่ง่ายต่อการรับรู้และถูกสรุปมาแล้ว และมีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ไทยเมื่อถูกนำเสนอซ้ำกับบ่อยๆ กลายเป็นแบบฉบับเดิมา เช่น ชาวมุสลิมมีคุณสมบัติเฉพาะ เช่น ล้าหลัง ตัวสร้างปัญหา บ่อนทำลาย เป็นต้น

ค้นเช่นที่ John C. Merrill (1983:9 อ้างโดยจิตราภรณ์ วนัสพงศ์ 2539:26) กล่าวไว้ว่า "ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ประชากรทั่วโลกจำนวนมาก มีภาพลักษณ์ หรือแบบฉบับ ของชนชาติอื่นๆ อยู่ในใจแล้ว และเป็นที่น่าขันที่ภาพลักษณ์เหล่านั้นจะนำไปสู่ความเข้าใจผิดๆ ในบางเวลา บางสถานที่ และบางสถานการณ์ได้"

ประชาชนได้รับภาพลักษณ์เหล่านี้โดยผ่านสื่อมวลชนนั่นเอง งานวิจัยจำนวนมากพบว่าการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับต่างประเทศ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลก มีผลกระทบต่อการใช้ หรือทัศนคติของผู้อ่านต่อประเทศนั้น (Perry, 1990: 353 อ้างโดย จิตราภรณ์ วันสพงศ์ อ้างแล้ว)

สื่อมวลชนกับการสะท้อนภาพของชาวมุสลิม

ในการศึกษาการสะท้อนภาพของเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิมในหนังสือพิมพ์ไทยนั้น เพื่อให้เห็นภาพรวมในการสะท้อนภาพของเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิม ซึ่งมีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย จึงจะได้อธิบายตั้งแต่แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย ชนกลุ่มน้อยกับการสะท้อนภาพโดยสื่อมวลชน แนวคิดเกี่ยวกับชาวมุสลิม และชาวมุสลิมกับการสะท้อนภาพโดยสื่อมวลชน ซึ่งจะได้นำเสนอเรื่องลำดับกันไปดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย

จากการที่สังคม ประเทศ หรือรัฐชาติหนึ่งๆ นั้น ประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่ม เผ่าพันธุ์ ความคิด ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม ที่อยู่รวมกัน เป็นชุมชน สังคม ประเทศชาติ มาตั้งแต่อดีตกาล ทั้งนี้ถ้าอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นด้วยแนวคิดทางรัฐศาสตร์เกี่ยวกับก่อกำเนิดของรัฐชาติ (Nation State) นั้น สามารถกล่าวได้ว่า เนื่องด้วยประเทศชาติ หรือรัฐชาติในปัจจุบัน เป็นผลมาจากการผนวกเอาดินแดนของกลุ่มรัฐอิสระเล็กๆ ในอดีตเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นในรัฐชาติหนึ่งๆ จึงรวมเอากลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ต่างๆ ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีประวัติความเป็นมา เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อที่แตกต่างกันเข้าไว้ด้วยกัน (กนกพรพรณ แสงเรือง, 2532:1)

นอกจากนั้นการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน และเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้ประเทศหรือรัฐชาติหนึ่งๆ ประกอบไปด้วยชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันหลากหลายกลุ่ม โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศก็จะกลายเป็นคนกลุ่มน้อย (Minority Group) ในสังคมไป

ถ้ารับความหมายของชนกลุ่มน้อย ตามตาชั่งลักษณะอักษร ได้แก่กลุ่มชนที่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับชนส่วนใหญ่ในสังคม เป็นกลุ่มชนที่มีความแตกต่างจากชนส่วนใหญ่ในด้านต่างๆ โดย

ที่ประชาคมหนึ่งๆ อาจจะมีชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม ในกลุ่มน้อยถ้ามีจำนวนน้อยมากก็จะไม่มีความสำคัญทางการเมือง แต่ถ้าชนกลุ่มน้อยนั้นๆ มีอำนาจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ชนกลุ่มน้อยดังกล่าวย่อมมีความสำคัญทางการเมือง เพราะอาจมีผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจ รูปแบบการปกครอง รวมทั้งเสถียรภาพของรัฐบาลและการพัฒนาประเทศ นั้นเอง (อมรา พงศาพิชญ์, 2536:2)

ขจัดภัย มุรุษพัฒนา (2518:8) ได้ให้คำจำกัดความ ชนกลุ่มน้อยว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ศีลวิ ภาษาศาสนา หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม สำหรับในประเทศไทยนั้นนอกจากชาวไทยที่เป็นชนส่วนใหญ่แล้วยังประกอบไปด้วยชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ เช่นชาวจีน ชาวมุสลิม ชาวญวน ชาวเขมเป็นต้น

ในสภาพการณ์ของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในปัจจุบันนั้น กล่าวได้ว่าล้วนแล้วแต่ประกอบไปด้วยผู้คนที่หลากหลาย เผ่าพันธุ์ มีทั้งชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มใหญ่ในสังคม (Majority Group) รวมทั้งกลุ่มน้อยในสังคม (Minority Group)

นาราน เกดเซอร์และคาเนียล พี. เมนิฮาน (1970: 34-46) อ้างโดยกนกพรณ แสงเรือง, 2532 :6) กล่าวว่าในเกือบทุกสังคมของโลกประกอบด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติ และเผ่าพันธุ์ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะมีเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคน เป็นคั้นว่า ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต บรรพบุรุษ ศิว เชื้อชาติ ตลอดจนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ จนอาจกล่าวได้ว่าประเทศในโลกปัจจุบันนั้นเป็นไปไม่ได้ที่รัฐชาติหนึ่งจะประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์เพียงชาติพันธุ์เดียว และมีเชื้อชาติบริสุทธิ์

ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ซึ่งต่างก็มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ฯลฯ ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนั้นการที่ชนกลุ่มน้อยต่างๆ เหล่านี้จะแสดงออกซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของกลุ่มตนได้โดยอิสระ โดยไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม ประเทศชาติ รวมทั้งตราบไคที่พวกเขาเหล่านั้นยังมีความจงรักภักดีในชาติที่เป็นส่วนรวม การแสดงออกซึ่งลักษณะเฉพาะของตนไม่เป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของชาติและสถาบันสำคัญทางสังคมแล้ว ความมีจิตสำนึกในชาติพันธุ์ และรักษาเอกลักษณ์ในกลุ่มของตนเองก็ไม่น่าที่จะมีปัญหาแต่อย่างไค

ดังที่แมกซ์ เวเบอร์ (1962:305-309) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำนึกในกลุ่มชาติพันธุ์ ของชนกลุ่มน้อยว่า ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดอันเป็นผลมาจากมรดกทางชีววิทยาหรือจากการสืบทอดทางวัฒนธรรมและสังคมนั้น ไม่ได้มีความสำคัญเท่ากับความแตก

ต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ดังกล่าวที่ได้เข้ามามีผลต่อความเข้ากันได้หรือความรังเกียจของผู้ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือความไม่เหมือนกันระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศนั้น ไม่จำเป็นจะต้องสร้างปัญหาตลอดไป ความไม่เหมือนกันอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ ที่แตกต่างกันร่วมมือกันในเชิงสร้างสรรค์ได้ ตราบใดที่ชนกลุ่มน้อยไม่ได้มีความรู้สึกถูกเอารัดเอาเปรียบและไม่ได้รับความเสมอภาคหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ชนกลุ่มน้อยย่อมไม่รู้สึกว่าตัวเองแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่และไม่มีความรู้สึกต่อต้านชนกลุ่มใหญ่นั้นเอง

อย่างไรก็ตาม พบว่าเมื่อมีปัญหาหรือแนวโน้มว่าการแสดงออกและพฤติกรรมของชนกลุ่มน้อยจะเป็นการคุกคามต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของชาติ ประเทศต่างๆ รัฐจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดนโยบาย หรือมาตรการต่างๆ ที่จะดำเนินการกับชนกลุ่มน้อยเหล่านั้น เช่น การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Integration) การรวมเป็นพหุสังคม (Pluralism) หรือการบังคับกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Incorporation) เป็นต้น (กนกพรธม แสงเรือง ช่างแล้ว)

จากการสังเกตสถานการณ์ของชนกลุ่มน้อยในประเทศต่างๆ นั้น พบว่าหลายประเทศต้องประสบปัญหากับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ และปัญหานี้มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสาเหตุหนึ่งอันเนื่องมาจากความแตกต่างในเอกลักษณ์ในด้านต่างๆ ของชนกลุ่มน้อย ตลอดจนความพยายามรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มเอาไว้ ดังนั้น เมื่อชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นได้รับการเลือกปฏิบัติจากชนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจการปกครอง จึงมักเกิดความรู้สึกว่าถูกกีดกันและไม่ได้รับความยุติธรรม จึงได้แสดงความรู้สึกภายในที่ถูกกดคั้นออกมา โดยแสดงพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับชนกลุ่มใหญ่ที่เป็นผู้ปกครอง เป็นต้น

ดังกรณีความขัดแย้งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตระหว่างเจ้าหน้าที่ของทางราชการ กับชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ เนื่องด้วยรัฐบาลพยายามวางกรอบกำหนดระเบียบแบบแผนชีวิตของชาวมุสลิมที่ขัดกับประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมุสลิมในภาคใต้ เช่นในการติดต่อสถานที่ราชการของชาวมุสลิมต้องแต่งกายให้เป็นไปตามแบบแผนของสังคมไทย การไม่อนุญาตให้สตรีมุสลิมคลุมฮิญาบในการถ่ายรูปทำบัตรประชาชน เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นที่มาของความครีงเครียด จนกลายเป็นการต่อต้านในที่สุด ซึ่งในที่สุดรัฐบาลต้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขโดยปรับกฎระเบียบนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถี ของชาวมุสลิมต่อไป

สำหรับแนวโน้มปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อย ในประเทศต่างๆ นั้น เกลเซอร์ (1970:34-46 อ้างโดยกนกพรรณ แสงเรือง อ้างแล้ว) ได้กล่าวว่า ในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 - ปัจจุบัน นั้นพบว่ามีความพยายามของกลุ่มชาติพันธุ์ หลายกลุ่มในหลายรัฐ ทั้งรัฐเก่าและรัฐใหม่ รัฐที่พัฒนาแล้วและรัฐด้อยพัฒนา ที่ต่างก็ต้องการแยกตัวออกเป็นรัฐอิสระทั้งทางการเมืองและอาณาเขต เช่น พวกบาสก์ในสเปน พวกเฟลมมิงส์ในเบลเยียม แคว้นควิเบกในแคนาดา พวกเคอร์ดิในอิหร่าน หรือแม้แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ถือเป็นเบ้าหลอมทางวัฒนธรรม ก็ต้องประสบปัญหานี้เช่นกัน

เกลเซอร์ ธิปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ว่าสืบเนื่องจากความรู้สึก (Perception) หรือความสำนึก (Consciousness) ในการต้องการอิสระของกลุ่มชาติพันธุ์ และข้อเท็จจริง (Reality) ที่ได้ชี้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ของตนขาดความมั่นคงในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม หากอยู่ภายใต้การปกครองของกลุ่มวัฒนธรรมที่ยึดกุมอำนาจของรัฐนั้นต่อไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะเห็นได้ว่า ชนกลุ่มน้อยซึ่งมีปัญหาคงของตนเองอยู่แล้ว และขณะเดียวกันก็เป็นปัญหาของชนกลุ่มใหญ่ด้วย ดังนั้นนโยบายที่มีต่อชนกลุ่มน้อยของรัฐในแต่ละประเทศนั้น จึงควรเป็นนโยบายที่เข้าอกเข้าใจ เห็นอกเห็นใจมากกว่ารังเกียจเคียดแค้น อกต เลือกปฏิบัติเพราะการเป็นชนกลุ่มน้อยในประชาคมการเมืองนั้น มักจะเริ่มต้นจากความขมขื่น ความลำบากยากเข็ญ เช่น ต้องอพยพหนีภัยการเมือง หนีความอดอยาก หนีการกดขี่ข่มเหง กล่าวคือหนีร้อนมาพึ่งเย็น เพราะฉะนั้นจึงน่าที่ชนกลุ่มใหญ่จะให้ความเอื้อเอื้อให้ความช่วยเหลือ ในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (ลิจิต ซีรเวกิน, 2521:16)

ชนกลุ่มน้อยกับการสะท้อนภาพโดยสื่อมวลชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยนั้น เราจะเห็นได้ว่าถึงแม้ชนกลุ่มน้อยอาจจะเป็นกลุ่มบุคคลที่มีชาติพันธุ์ ศิผิว ภาษา ศาสนา หรือขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ชนกลุ่มน้อยก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติ มีสิทธิเท่าเทียมกันกับชนกลุ่มใหญ่ในสังคมในทุกประการ แต่จากความเป็นจริงเกี่ยวกับสภาพของชนกลุ่มน้อยในสังคมต่างๆ นั้น เราจะพบว่าชนกลุ่มน้อยมักเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือการศึกษา เมื่อเทียบกับชนกลุ่มใหญ่ในสังคม

นอกจากนั้นในบางสังคมชนกลุ่มใหญ่มักมีอคติในเรื่องเผ่าพันธุ์ ต่อชนกลุ่มน้อย โดยถือว่าผู้อยู่
นอกกลุ่มหรือชนกลุ่มน้อยนั้นถือว่าด้อยกว่าต่ำด้อยกว่าคน โดยมักแสดงออกในรูปศัพท์หรือฉายาที่
ใช้เรียกกลุ่มอื่นในทางไม่ดี เช่นคนนิโกร (บรรพต วีระชัย,2520:99)

หากพิจารณาในแง่ข่าวสารหรือการสื่อสารในสังคม โดยทั่วไปแล้วชนกลุ่มน้อยต้องการให้
สื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ที่เป็นกระแสหลักทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงสะท้อนปัญหาที่ได้รับ เป็น
ตัวแทนปกป้องสิทธิประโยชน์ เผยแพร่อุดมการณ์ เป้าหมาย การเรียกร้องต่อสู้ของพวกเขาให้
สังคมภายนอกได้รับรู้ เกิดความเข้าใจสนับสนุน ทั้งนี้เพราะหนังสือพิมพ์กระแสหลักสามารถเผย
แพร่ได้กว้างไกล เข้าถึงกลุ่มผู้อ่านจำนวนมาก และประการสำคัญไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล
องค์กรต่างๆ ของชนกลุ่มน้อยไม่มีเงินมากพอที่จะทำสื่อของตนเอง (Kessler,1984:14 อ้างโดย
พรณพิมล สะโรชะมาศ, 2538:16)

แต่ในความเป็นจริงนั้นสื่อมวลชนกระแสหลักก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของ
ชนกลุ่มน้อยได้ ชนกลุ่มน้อยก็ยังประสบปัญหาในการเข้าถึงสื่อมวลชนหลักในสังคม กล่าวคือ
เรื่องราวของชนกลุ่มน้อยมักไม่ปรากฏในสื่อมวลชนที่เป็นกระแสหลักของสังคมเท่าไรนัก ยกเว้น
กรณีที่อาจส่งผลกระทบต่อในวงกว้างระดับประเทศ

Kessler (1984:14 อ้างโดยพรณพิมล สะโรชะมาศ อ้างแล้ว) กล่าวถึงลักษณะการนำ
เสนอข่าวเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยของหนังสือพิมพ์ไว้ 3 ลักษณะได้แก่

1. ไม่เสนอเรื่องชนกลุ่มน้อยแต่อย่างใด
2. ไม่เสนอในส่วนของความคิด เป้าหมาย หรืออุดมการณ์ของชนกลุ่มน้อย แต่เสนอเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่นขบวนแห่ การประท้วง ฯลฯ
3. เสนอในเชิงเหยียดหยันดูถูกดูแคลนความคิด มากกว่าจะเป็นการถกเถียง ได้แย้ง หรืออธิบายอย่างมีเหตุผล

ดังจะยกตัวอย่างการนำเสนอภาพคนผิวดำ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีมากที่สุด ในอเมริกา คือ
ประมาณ 11% (พ.ศ. 2520) ของประชากรอเมริกา (บรรพต วีระชัย,2520 : 100) ซึ่งก็ประสบ
ปัญหาในสังคมมากอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นการตกเป็นทาสแรงงานของคนผิวขาว การถูกกีดกันไม่ให้
ได้รับการศึกษา ปัญหาความยากจนแล้ว สื่อมวลชนหรือหนังสือพิมพ์ของคนขาวยังมักจะให้ภาพ
ในแง่ลบ เป็นอาชญากร ตัวตลก กับคนผิวดำอีกด้วย นอกจากนั้นคนผิวดำในอเมริกายังถูกกีดกัน
จากหนังสือพิมพ์ของคนขาว ไม่ให้ใช้ชื่อของคนเป็นเวทีในการเรียกร้องความเสมอภาค แม้ว่าคน

คิดว่าจะใช้เงินเป็นค่าโฆษณาเพื่อให้บทความต่อต้านการมีทาสของพวกเขาได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์

เมื่อหนังสือพิมพ์กระแสหลักไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชนกลุ่มน้อยได้ รวมทั้งยังมักจะนำเสนอเรื่องราวเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยอย่างไม่ถูกต้อง เป็นจริงแล้ว จึงทำให้ชนกลุ่มน้อยจำเป็นต้องมีสื่อของตนเอง เพื่อทำหน้าที่ให้บรรทัดฐานประสงค์ทางสังคม รวมทั้งเพื่อเป็นแหล่งข่าวสารในการติดต่อโยงโยสมารึกให้ได้รับทราบความเป็นไปในกลุ่ม สร้างความเป็นเอกภาพในหมู่คณะ เป็นเวทีถกเถียง อภิปรายแสดงความคิดเห็น ขอคำปรึกษาแนะนำ ผ่อนคลายจิตใจ เมื่อถูกเหยียดหยันจากสังคม ปลุกเร้าจิตใจไม่ให้ย่อท้อต่อปัญหาที่เผชิญ ถ่ายทอดวัฒนธรรม หรือเอกลักษณ์ของกลุ่มไปยังคนรุ่นหลัง เป็นต้น (Kessler, 1984:155 อ้างโดยพรณพิมล สะโรชะมาศ อ้างแล้ว)

กล่าวได้ว่าการที่สื่อมวลชน มีความลำเอียงในการนำเสนอข่าว เหตุการณ์เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย หรือคนต่างชาติพันธุ์นั้น แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์นิยม (Racism) เป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญในการนำเสนอภาพลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยเป็นลบ กล่าวคือ หนังสือพิมพ์มักจะให้ภาพของผู้ที่ได้ตีพิมพ์หรือชาติพันธุ์อื่นมีความเป็นลบ และมีลักษณะคือยกว่าประเทศหรือชาติพันธุ์ที่หนังสือพิมพ์นั้นสังกัดอยู่ เนื้อหาของข่าวที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์อื่นนั้น จึงมักจะจำกัดอยู่แค่ในเรื่องบางเรื่อง เช่น ความรุนแรงและความเป็นลบและมักให้ภาพคนชาติพันธุ์อื่นๆ ในฐานะที่เป็นตัวปัญหา หรือเหยื่อและแหล่งข่าวของคนในชาติพันธุ์นั้นมักจะได้รับความเชื่อถือน้อยเสมอ

ในการวิจัยในโลกตะวันตกหลายชิ้น ได้ข้อสรุปว่า สื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์มักจะมีแนวโน้มที่จะตอกย้ำอุดมการณ์ "ชาติพันธุ์นิยม" หรือความเหนือกว่าชาติพันธุ์อื่นๆ ของคนผิวขาว โดยพบว่า การรายงานเรื่องราวของคนต่างชาติต่างเผ่าพันธุ์ มักจะมีความโน้มเอียงที่จะให้ภาพในเชิงลบนั่นเอง (Van Dijk, 1991:25-30)

แนวคิดเกี่ยวกับชาวมุสลิม

ชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในสังคมไทย ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกับชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นๆ ในสังคมไทย หลายประการคือ

1. เป็นสังคมที่มีความแตกต่างจากชนทั่วไปในสังคมในแง่การนับถือศาสนา กล่าวคือชาวมุสลิมก็คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นผู้ที่มีความเคร่งครัดในหลักการของศาสนาอิสลามสูง จนกล่าวได้ว่าศาสนาคือวัฒนธรรมหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต(อารง สุทธาศาตร์,2524:42) จากการสำรวจของกรมการศาสนา (กรมการศาสนา,2529:9) เกี่ยวกับจำนวนผู้นับถือศาสนาในประเทศไทย นั้น พบว่ามีผู้นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 4.8 รองมาจากผู้นับถือพุทธศาสนา ที่มีจำนวนร้อยละ 94 คริสต์ศาสนาร้อยละ 0.5 ฮินดูร้อยละ 0.1 อื่นๆ ร้อยละ 0.1 จากสถิติดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือรองมาจากพุทธศาสนา ประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามจะเรียกตัวเองว่า "ชาวมุสลิม" ทั้งนี้ชาวมุสลิมในประเทศไทยได้ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายโดยทั่วไปในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งได้ตั้งถิ่นฐานจำนวนมากกว่าภาคอื่นๆ

2. สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งมีประชากรมุสลิมอาศัยอยู่มากที่สุด คือร้อยละ 54 ของจำนวนชาวมุสลิมทั้งประเทศ และมักจะมีปัญหาการขัดแย้งกับรัฐบาลอยู่เสมอ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยความขัดแย้งนี้ได้เป็นมาอย่างต่อเนื่อง ดังที่อิบรอน มะลูลิม (2539:28-46) นักวิชาการมุสลิม ผู้ศึกษาปัญหาที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้สรุปผลการศึกษาปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับชาวมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามาจากปัญหาหลายประการ คือ ความรู้สึกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง จนนำไปสู่ขบวนการต่อสู้และกลุ่มก่อการร้าย ซึ่งยังมีผลกระทบต่อความสงบในภาคใต้อยู่จนทุกวันนี้ แม้รัฐบาลจะใช้วิธีที่ค่อนข้างจะนุ่มนวลในระยะหลัง ๆ เหตุการณ์ก็ไม่ได้สงบไปเลยทีเดียว

นักวิชาการในสังคมมุสลิม หลายๆ ท่าน ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาชาวมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับปัญหาในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง และมักทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อการกระทำอันไม่ยุติธรรม ของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้นั้น มีอยู่ด้วยกัน 3 อย่างคือ พื้นฐานด้านชาติกำเนิด สังคม-วัฒนธรรม กับประวัติศาสตร์-ศาสนา

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งมีอยู่หลายอย่างคือ ประวัติศาสตร์การเมือง สภาพทางเศรษฐกิจและความไม่ยุติธรรมในสังคม

อารง สุทธาศาตร์ (2519) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งของชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้สรุปว่า ปัญหาต่างๆ ของสี่จังหวัดภาคใต้ คือ ปัญหาความขัดแย้ง

ระหว่างชนสองกลุ่ม คือชาวไทยมุสลิมฝ่ายหนึ่ง และเจ้าหน้าที่ของทางราชการและชาวไทยพุทธอีกฝ่ายหนึ่ง ความขัดแย้งนี้เกิดจากความแตกต่างของเอกลักษณ์เกือบทุกด้านของคนสองกลุ่มนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และภาษา กล่าวคือเอกลักษณ์ทั้งสามประการนี้ทำให้เกิดภาวะทางจิตวิทยาของกลุ่ม คือการแบ่งพรรคแบ่งพวก ในแง่พวกเขาพวกเราไม่ว่าจะมองในแง่ของชาวไทยพุทธหรือชาวไทยมุสลิม เมื่ออยู่ในสภาวะการณ์ที่ชนสองกลุ่มนี้จะต้องสัมพันธ์กันในการเมืองและการปกครองแล้ว ภาวะจิตวิทยานี้ทำให้เกิดความตึงเครียดในลักษณะต่างๆ ขึ้นมา ความตึงเครียดจะมีความเข้มข้นมากขึ้น เมื่อผสมผสานกันเข้ากับปัญหาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ กลุ่มอิทธิพล กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ทุจริต กลุ่มขบวนการต่างๆ นโยบายอันไม่เหมาะสมของรัฐบาล ตลอดจนภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจและการเมือง ฯลฯ เขายังชี้ให้เห็นอีกว่าปัญหาต่างๆ เริ่มต้นที่เอกลักษณ์ที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มชนสองกลุ่ม และอาจจะลงเอยด้วยความรุนแรง เช่น การประทะกันระหว่างชาวไทยมุสลิมกับเจ้าหน้าที่และชาวไทยพุทธ เพียงแต่รอให้มีชนวนที่รุนแรงพอเท่านั้น ถึงแม้ว่าความรุนแรงนี้อาจจะไม่เกิดขึ้นง่ายนัก แต่ก็ไม่มีใครรับประกันได้ว่ามันอาจจะไม่เกิดขึ้น トラบใดที่ยังปล่อยให้สถานการณ์มีความตึงเครียดตลอดเวลา

จากการประมวลปัญหาของชาวมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พอลจะสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาเรื่องเอกลักษณ์ (ศรัทธา ภาษา วัฒนธรรม อุดมการณ์)
2. ปัญหาด้านจิตวิทยา
3. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ
4. ปัญหาเรื่องการศึกษา
5. ปัญหาเรื่องเชื้อชาติเผ่าพันธุ์
6. ปัญหาด้านการเมือง
7. ปัญหาด้านการปกครอง

3. ชาวมุสลิมมีความเป็นเอกภาพสูง มีความสัมพันธ์กับชาวมุสลิมด้วยกัน ทั่วทุกมุมโลก ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าชาวมุสลิมก็คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามทั่วโลก จะเรียกตัวเองว่า "ชาวมุสลิม" รวมทั้งการที่ศาสนาอิสลามเน้นย้ำในเรื่องความผูกพันระหว่างชาวมุสลิมด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ภาษาใด ถือว่าเป็นพี่น้องกัน มีหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือระหว่างมุสลิมด้วยกัน ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติของชาวมุสลิมที่พึงมีต่อกัน

ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพรวมของโลกมุสลิมทั่วโลก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสะท้อนภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิมในต่างประเทศนั้น จึงจะอธิบายและทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ความเป็นไปของโลกมุสลิม พอสังเขป ดังต่อไปนี้ (จริญ มะลูลิม และคณะ, 2538:1-2)

อาณาจักรอิสลามอันเป็นที่เริ่มต้นของชุมชนมุสลิม เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อ 1,415 ปี มาแล้ว ดินแดนอันเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในสมัยแรกคือดินแดนในแหลมอารเบีย ซึ่งสมัยนั้นยังมิได้แบ่งออกเป็นประเทศต่างๆ ดังปรากฏในปัจจุบันนี้ ต่อมาอำนาจของอาณาจักรอิสลามได้ขยายมาถึงอาณาจักรเปอร์เซีย ยุโรปบางส่วน ตุรกี และอินเดีย นอกจากนั้นยังแพร่ขยายไปถึงส่วนใหญ่ในทวีปแอฟริกาอีกด้วย กล่าวโดยสรุปได้ว่าอาณาจักรอิสลามสมัยต้น และสมัยกลาง (ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง) มีเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาล ประกอบด้วยชนชาติต่างๆ มากมาย เป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญทางด้านวิชาการ ปรัชญา วิทยาศาสตร์ ศิลปะและอารยธรรม กิจการพาณิชย์ และหัตถกรรม

เนื่องจากอิสลามไม่ใช่ศาสนาที่แยกตัวจากชีวิตความเป็นอยู่ในโลกรวมทั้งการเมืองด้วย ดังนั้นศาสนาจึงนับว่าเป็นวิถีแห่งชีวิตมากกว่าจะเป็นศาสนาในความคิดของศาสนิกชนอื่นๆ ชาวมุสลิมทั่วโลกนั้นถือว่าเป็น "พี่น้องทางศาสนา" เป็นอุมมะฮ์ (Umma) หรือประชาชาติเดียวกัน อยู่ใต้การปกครองของผู้นำคนเดียวกันซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา การเมือง สังคม ศิลปวิทยาการและอื่นๆ

ประชากรมุสลิมมิได้แยกจากกันโดยเชื้อชาติหรือที่อยู่ของประเทศต่างๆ เพราะอิสลามคือเครื่องผูกพันจิตใจของมุสลิมไว้ด้วยกันอย่างแข็งแกร่ง ดังปรากฏหลักการอยู่ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน (Quran) อันเป็นคำสอนที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) ทรงประทานมาให้แก่นุญญะฮ์ที่ทั้งปวง และมุสลิมเป็นผู้ที่รับไว้ปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

"บรรดาผู้ศรัทธาก็คือพี่น้องกัน ดังนั้นจงสร้างความสันติขึ้นระหว่างพี่น้องของเจ้า และจงขำเกรงต่อพระเจ้า เพื่อว่าพระองค์จะทรงเมตตาเจ้า" (บทหุญรอด โองการที่ 10) และ "จงยึดมั่นในสายเลือดของอัลลอฮ์โดยพร้อมเพรียงกัน และจงอย่าแตกแยกกัน จงระลึกถึงความโปรดปรานของพระองค์ที่มีต่อพวกเจ้า เมื่อยามที่พวกเจ้าเป็นศัตรูต่อกันและกัน แล้วพระองค์ก็ได้ทรงผนึกหัวใจของพวกเจ้าด้วยกัน ดังนั้นด้วยความกรุณาของพระองค์พวกเจ้าจึงกลายเป็นพี่น้องกัน" (บทอาลิอิมรอน โองการที่ 103)

ต่อมาเมื่อแบบแผนชีวิตทางการเมืองเปลี่ยนไป ประกอบทั้งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง อาณาจักรอิสลามที่เหลืออยู่คืออาณาจักรอูมานียะฮ์ หรือออตโตมานได้ถูกชาติตะวันตกที่ชนะสงครามแบ่งแยกออกเป็นชิ้นส่วนเล็กๆ ประชากรมุสลิมจึงถูกแบ่งแยกออกไปตามประเทศที่เขาเกิด ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวมุสลิมทั่วโลกจึงจืดจางลงไปบ้าง แต่ก็มิได้ละลายหายสาบสูญไปเลยทีเดียว พวกเขานับถือพระเจ้าองค์เดียวกันซึ่งทรงสอนให้มุสลิมมีความรู้สึกว่าเป็นพี่น้องกัน ความรู้สึกเช่นนี้เป็นสายใยแห่งความสัมพันธ์ในจิตใจของชาวมุสลิมทั่วไปอย่างตัดไม่ขาด ก่อให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะมีการติดต่อซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันและกันถึงแม้ว่าจะอยู่ต่างแดนกันก็ตาม

เนื่องจากความรู้สึกในความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมทั่วโลกคงถ้าวแล้ว จึงทำให้มีความพยายามที่จะติดต่อกันระหว่างชาวมุสลิมในประเทศไทยกับมุสลิมทั่วโลก เช่นมีการให้ทุนช่วยเหลือบริจาคเงินชะกาต (เงินที่ผู้ร่ำรวยต้องแบ่งปันเป็นส่วนให้แก่ผู้ยากจน เด็กกำพร้า ผู้ขาดแคลน ผู้อยู่ในระหว่างเดินทางรอนแรมและผู้ที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมเงินดังกล่าว ตามที่ศาสนาบัญญัติไว้) ให้ความอุดหนุนแลกเปลี่ยนและให้ความอุปถัมภ์แก่นักศึกษา มีการติดต่อกัน ส่งข่าวสารของกันและกันให้ทราบและมีความห่วงใยในชะตากรรมของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามซึ่งเป็นชนส่วนน้อยในประเทศอื่นเป็นต้น

กล่าวได้ว่าทุกวันนี้ 1 ใน 4 ของประชากรโลกล้วนแล้วแต่เป็นชาวมุสลิม โดยโลกของสังคมมุสลิมมีอาณาเขตกว้างไกล หากจะนับตั้งแต่ทางแอฟริกาเหนือไปจรดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว พบว่ามีถึง 43 ประเทศที่เคียวที่เป็นชาวมุสลิม หรือไม่กี่ประชากรเกือบทั้งหมดเป็นมุสลิม ยิ่งไปกว่านั้นเวลานี้อิสลามได้รับการจัดอันดับว่า เป็นอันดับสองในทวีปยุโรป คือ มีประชากรมุสลิมอยู่ในสหราชอาณาจักรถึง 2 ล้านคน อยู่ในอดีตสหภาพโซเวียตมากกว่า 60 ล้านคน และพบว่าในประเทศเดนมาร์กมีผู้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ทุกๆ 2 คนต่อสัปดาห์ เช่นเดียวกับในทวีปอเมริกาเหนือและใต้ ซึ่งปรากฏแนวโน้มของการเปลี่ยนศาสนาอย่างเห็นได้ชัด และแน่นอนชาวมุสลิมจึงกระจายอยู่ทั่วโลก

ดังนั้นจากสภาพการณ์ปัจจุบันทั่วโลกต่างก็รับรู้และตระหนักกันดีว่าอิสลามได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในระบบเศรษฐกิจ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันสังคมที่สำคัญอันหนึ่งของโลก ดังนั้นอิสลามจึงเปรียบเสมือนหลักยึดอันสูงสุด ที่สามารถกำหนดความเป็นไปของวิถีชีวิต การเมือง เศรษฐกิจ สภาพครอบครัวของชาวมุสลิม อีกทั้งมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับคนที่ไม่ใช่ชาวมุสลิมอีกด้วย และบทบาทในฐานะเป็นศาสนาและในฐานะแรงผลักดันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองดังกล่าวนี้เอง ได้ครอบคลุมและโยงใยไปทั่วโลกแม้แต่ประเทศไทยเอง (วิลาสินี พิพิธกุล, 2532: 87-88)

อย่างไรก็ตาม ขนาดของประชากร อาณาเขต ตลอดจนการเข้ามามีอำนาจทางเศรษฐกิจโลกอย่างกระทันหันของชาวมุสลิมนั้น ได้ทำให้คนภายนอกโลกมุสลิมเกิดความประหวั่นพรั่นพรึง และมีความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับชาวมุสลิม โดยเฉพาะกับเหตุการณ์และกรณีต่างๆ ที่นับวันจะปะทุมากขึ้นในทุกจุดของโลกที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่ ตั้งแต่แอฟริกาเหนือถึงเอเชียใต้ เฉพาะอย่างยิ่งที่ออกจะเห็นเด่นชัดที่สุด คือ ในตะวันออกกลาง ประกอบกับการที่อิสลามเป็นศาสนาที่อายุไม่มากนัก หลังจากที่ท่านศาสดามุฮัมมัดสิ้นพระชนม์ แต่ทว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการขยายของประชากรชาวมุสลิม การสร้างและออกงอกเงยของอารยธรรมและกฎเกณฑ์ของตนเอง การพัฒนาทั้งในด้านของปรัชญา วิทยาศาสตร์ และทัศนคติอย่างรวดเร็วเฉกเช่นสถาบันทางสังคมแห่งหนึ่งนี่เองที่ยิ่งทำให้อิสลามเป็นปริศนาอันลึกลับของผู้ที่ไม่ใช่มุสลิม โดยเฉพาะชาวตะวันตกทั้งหลาย

ด้วยเหตุแห่งความเข้าใจผิดและสับสนในเรื่องข้อมูลนี้เอง อิสลามจึงยังถูกฝังไว้ในความรับรู้ของสาธารณชนทั่วไปว่า เป็นศาสนาที่น่ากลัวและน่าชิงชัง และปริศนาที่ว่านี่กลับยิ่งทำให้จับช้อนและตูดกลับยิ่งขึ้น โดยสื่อมวลชนแห่งโลกตะวันตกและประเทศที่ไม่ใช่ชาวมุสลิม ที่แทนที่จะช่วยทำให้กระจ่างโดยขยายขอบเขตการรายงานข่าวสารให้ครอบคลุมเรื่องราวของมุสลิมมากขึ้น ก็กลับมิได้ทำเช่นนั้น มีหน้าซ้ำยังช่วยกระพือโหมให้สถานการณ์ในโลกของสังคมอิสลามตูดกลับราวกับย้อนหลังเข้าไปในยุคสงครามครูเสดเลยทีเดียว (วิลาตีนิ พิศิรฤต, อ้างแล้ว) ดังที่จะอธิบายในเรื่องชาวมุสลิมกับการสะท้อนภาพโดยสื่อมวลชน

ชาวมุสลิมกับการสะท้อนภาพโดยสื่อมวลชน

นักวิชาการ สื่อมวลชน ตลอดจนชาวมุสลิมนั้น มักมีความคิดอยู่เสมอว่า อคติต่อมุสลิมยังคงมีอยู่จำนวนมากในรายงานข่าว และสื่อสารทางการค้าในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบภาพยนตร์ นิตยสาร นวนิยาย หรือหนังสือพิมพ์ ที่มักถูกแสดงภาพออกไปเหมือนกับเป็นคนคลั่งศาสนาและมืออยู่บ่อยๆ ที่เป็นสื่อการร้ายเลขที่เดียว และการแสดงภาพออกไปอย่างผิดๆ อย่างจงใจนี้ ส่วนใหญ่จะมีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์อยู่ไม่น้อย

จรัญ มะลูลีม (2541:31) นักวิชาการและสื่อมวลชนผู้คลุกคลีอยู่กับงานด้านข่าวสารในโลกของมุสลิม ได้เคยแสดงทัศนะเกี่ยวกับการนำเสนอภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับชาวมุสลิม ของสื่อมวลชนตะวันตกไว้ว่า ภายหลังจากการปฏิวัติอิหร่านสำเร็จลงในปี 1979 สื่อมวลชนตะวันตกได้แสดงการปฏิวัติอิสลามของอิหร่านเสมือนว่าได้รับการสนับสนุนค้ำจุนโดยพวกผู้ก่อการร้าย ซึ่งการต่อต้านชาวอิหร่านอย่างกล้าหาญของพวกเขาถูกกล่าวหาว่าเป็นการกระทำที่บ้าคลั่งหรือเป็นการฆ่าตัวตาย การสละชีพเพื่อชาติอันเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้การปฏิวัติประสบความสำเร็จนั้น สื่อมวลชนตะวันตกกลับเห็นว่าเป็น "การฆ่าตัวตาย" นอกจากนี้สื่อมวลชนในโลกตะวันตกนั้น มักใช้คำว่า "มุสลิมผู้ก่อการร้าย" เพิ่มขึ้นบ่อยๆ และแปรเปลี่ยนความหมายของคำว่า ญิฮาด (สงครามอันศักดิ์สิทธิ์) และชะฮาดัต (การสละชีพเพื่อหนทางแห่งพระเจ้า) เพื่อที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าชาวมุสลิมคือผู้ก่อการร้าย ซึ่งสำหรับสื่อมวลชนตะวันตกแล้ว ผู้ก่อการร้ายเหล่านั้นเป็นคนวิกลจริตและกระหายเลือดซึ่งไม่นับถืออำนาจต่อกฎหมายของผู้ใด

เขาได้ยกตัวอย่างกรณีเมื่อหลายปีก่อนได้เกิดเหตุการณ์ขึ้นในห้องโถงสำหรับนั่งรอซึ่งกำลังขุดมุนวุ่นวายของท่าอากาศยานนานาชาติในเมืองแฟรงค์เฟิร์ต ประเทศเยอรมนี ระบิดถูกหนึ่งซึ่งซ่อนไว้ในกระเป๋าถือได้ระเบิดขึ้น ที่สนามบินนานาชาตินาโรตตะในกรุงโตเกียวประเทศญี่ปุ่นก็เกิด

การระเบิดในทำนองเดียวกันนี้ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้ถือกระเป๋าสองคนเสียชีวิต ในเดือนเดียวกันเครื่องบินแอร์อินเดียน ซึ่งบินเหนือทะเลไอริชได้เกิดระเบิดขึ้นกลางอากาศทำให้ผู้โดยสารเสียชีวิตไป 329 คน แต่กระนั้นในข่าวคามล้อมวลชนของสหรัฐฯ ได้เอาการ "ก่อการร้าย" ที่ยังไม่พบต้นเหตุเหล่านี้ไปรวมไว้กับการยึดสถานทูตอเมริกาในกรุงเตหะรานเมื่อปี 1979 การทิ้งระเบิดเรือรบอเมริกาเมื่อปี 1983 และการจีเครื่องบิน TWA

จรัญ ได้แสดงความคิดเห็นต่อการนำเสนอเรื่องราวเหล่านั้นของสื่อมวลชนตะวันตกว่า สื่อมวลชนของโลกตะวันตกมักจะไม่ได้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้ที่ต่อสู้เพื่ออิสรภาพและผู้ที่รักชาติที่ทำการพิทักษ์ประเทศชาติของตน และวิถีชีวิตของเขาซึ่งตรงกันข้ามกับการเป็น "ศัตรูของมนุษยชาติ" แต่ถ้าชาวปาเลสไตน์ หรือเลบานอนตอบโต้ชาวอิสราเอลหรือชาวสหรัฐฯ เพราะไปเหยียบย่ำสิทธิในการที่เขาจะอยู่อาศัยในบ้านของเขาเอง ชาวปาเลสไตน์ หรือเลบานอนคนนั้นก็จะถูกเรียกว่า "ผู้ก่อการร้ายมุสลิม" ขึ้นมาทันที

เขายังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคำว่า "อิสลามฟิคนะเมนต์ลิสต์" ว่าเป็นคำที่สื่อมวลชนหรือผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสตร์ของตะวันตกมักใช้แสดงถึงทัศนคติทางลบต่อผู้คนหรือกลุ่มหรือประเทศหรือรัฐบาลมุสลิมซึ่งต่อต้านนโยบายของสหรัฐอเมริกาและยุโรป และนี่เองซึ่งเป็นอีกสิ่งที่น่าสนใจสำหรับบุคคลทั่วไป โดย แนวคิดเรื่อง "ฟิคนะเมนต์ลิสต์" (Fundamentalists) ในทรรศนะของตะวันตกและภาพลักษณ์ที่สื่อมวลชนของตะวันตกแสดงออกมานั้นหมายถึงการก่อการร้าย การต่อสู้ด้วยอาวุธ การเป็นคนหัวปฎิวัติ ความล้าหลังและคลั่งศาสนา โบราณโงก การต่อต้านนโยบายตะวันตกและการแทรกแซงในกิจกรรมภายในประเทศอื่น

นอกจากนั้นภาพลักษณ์ของชาวมุสลิม ทางสื่อมวลชนโดยทั่วไปก็ดูจะไม่สู้ดีนัก กล่าวคือตลอดเวลาที่ผ่านมามีโลกมุสลิมกลายเป็นเวทีที่สื่อประเภทต่างๆ โดยเฉพาะสื่อจากตะวันตกนำเอามาใส่สีสรรแต่งแต้มเสียจนบิด เบี้ยว และดูน่ากลัวทำให้ภาพลักษณ์ของประเทศมุสลิมเสียหาย รวมทั้งกิจการของชาวมุสลิมในหนังสือต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวารสารข่าวที่มาจากตะวันตก หรือแม้แต่ในสิ่งพิมพ์ก็มักจะมีภาพที่บิดเบือนหรือภาพลักษณ์ในทางลบของอิสลาม ชาวมุสลิมถูกวาดภาพให้เป็นผู้ก่อการร้ายที่มีศรัทธาภาพ อิสลามถูกกล่าวหาว่าแผ่ขยายโดยคอบ ในตะวันตก หนังสือประวัติศาสตร์ที่ใช้สอนในโรงเรียนแสดงภาพของอิสลามด้วยรูปชาวอาหรับที่ดูน่ากลัว มีเครายาวและคอบอันเป็นสมมุติฐานว่าอิสลามเผยแพร่โดยใช้คอบ หรือเป็นผู้ก่อการร้ายที่น่ากลัว

โมฮัมหมัด กามาลัดดีน (อ้างโดยวิลลาตีนิ พิพิธกุล, 2532:87) ได้กล่าวว่า สื่อมวลชนตะวันตก มักสร้างภาพและบุคคลิกลักษณะที่ไม่ถูกต้องในด้านลบของชาวมุสลิมอยู่เสมอๆ เช่น สนใจแต่เรื่องความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมกับฮินดูในอินเดีย ชาวเตอร์กกับกรีกในไซปรัส เป็นต้น โดยที่ในการเสนอกรณีขัดแย้งดังกล่าวนี้ สื่อมวลชนมักจะทำให้เห็นว่าโดยปกติแล้วชาวมุสลิมเป็นพวกที่นิยมความรุนแรง ก้าวร้าว กำเริบ ชอบแยกพวกแยกเหล่า และเป็นนักต่อสู้ที่ไม่ได้แสวงหาอิสรภาพ

ขณะที่นายอิสซิม เอส มูซา (อ้างโดยวิลลาตีนิ พิพิธกุล อ้างแล้ว) ได้ระบุเพิ่มเติมว่า ภาพลักษณ์ของชาวอาหรับสะท้อนออกมาในลักษณะของผู้ที่โหดเหี้ยมเกินมนุษย์ พวกหัวรุนแรงที่ชอบต่อต้านตะวันตก พวกโจรเรียกค่าไถ่ และพวกที่ชอบข่มขู่ทางจดหมาย นายมูซา ได้ย้ำว่าเหตุที่ชาวมุสลิมค่อนข้างมีภาพลบ ในสายตาของคนทั่วไปก็เพราะการเสนอข่าวอย่างเอนเอียงและมีอคติของสื่อมวลชน

เฟรด ฮาร์ เจนเคอ เมห์เคน (อ้างโดยวิลลาตีนิ พิพิธกุล, 2532:89) ได้ทำการศึกษาตำราเรียนในระดับอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา เขาพบว่า มีเนื้อหาที่พาดพิงถึงศาสนาอิสลามเล็กน้อยเต็มที อีกทั้งเนื้อหาเหล่านั้นก็ยังคงสะท้อนภาพของอิสลามอย่างอคติว่าเป็นศาสนาที่คับแคบ ขาดความสุภาพอ่อนโยน และไม่เป็นสุจริต นอกจากนี้ยังชักจูงให้เห็นว่าชาวมุสลิมเป็นพวกที่ไม่สงคราม และความรุนแรง รวมทั้งการอ้างถึงบทบาทของสตรีมุสลิมซึ่งผิดไปจากความเป็นจริงมาก ซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เรื่องของอิสลามและชาวมุสลิมของนักศึกษาชาวอเมริกันต่อไปนั่นเอง

คิงทีนาซ ไมเคิล เซเลมัน (อ้างโดยวิลลาตีนิ พิพิธกุล อ้างแล้ว) ซึ่งได้สำรวจทัศนคติของนักศึกษาในสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับชาวมุสลิม และพบคำตอบว่า "อิสลามและชาวมุสลิมเป็นสิ่งน่าฉงน แปลกประหลาด" "เป็นสิ่งที่น่ากลัวและน่าชิงชัง" "เป็นศาสนาที่ลึกลับ" "เป็นศาสนาที่โง่เงาและน่าขบขันในความเชื่อต่างๆ" "เป็นศาสนานอกระบบ" "ชาวมุสลิมมีการแต่งกายที่แปลกประหลาด และยังมีขบวนการฆาตกรรมหลายคน" เป็นต้น

จากผลการศึกษาของนักการศึกษาทั้งสองเกี่ยวกับเนื้อหาด้านอิสลามในตำราเรียนของชาวอเมริกัน และทัศนคติ การรับรู้คือเรื่องราวของศาสนาอิสลามของนักศึกษาชาวอเมริกันนั้น ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า เพราะเหตุใดชาวตะวันตกส่วนใหญ่ยังคงมีทัศนคติที่ผิดๆ เกี่ยวกับอิสลามอยู่ และก็แน่นอนเมื่อผู้ฟังและผู้อ่านในส่วนต่างๆ ของโลก เป็นผู้บริโภครายใหญ่

ของข่าวและหนังสือที่มีต้นกำเนิดมาจากตะวันตก จึงไม่น่าแปลกใจว่าผู้ที่มีฐานะมุสลิมอาจมีความเข้าใจที่เป็นลบต่ออิสลามและชาวมุสลิม

ในการพบปะกันของกลุ่มผู้เชื่อชาวญะฮ์ลียะฮ์ของรัฐบาลซึ่งสังกัดอยู่ในองค์การการประชุมอิสลาม (Organization of Islamic) เพื่อพูดคุยกันในหัวข้อ "หนทางในการทำให้ภาพลักษณ์ของอิสลามจากโลกภายนอกดูดี" ณ กรุงวอชิงตัน ประเทศโมร็อกโก เมื่อวันที่ 7-9 มิถุนายน 1979 กลุ่มดังกล่าวมีความเห็นร่วมกันในเรื่องภาพลักษณ์ของอิสลามจากโลกภายนอก โดยในบรรดาข้อสังเกตทั้งหลายนั้นข้อที่สำคัญได้แก่ (จริญ มะตุลิม, 2541:3)

1. อิสลามและชาวมุสลิมโดยทั่วไปนั้น บ่อยครั้งจะถูกกล่าวถึงในฐานะผู้ก่อการร้าย หัวรุนแรง ค่านิยมอิสลาม วัฒนธรรมและอารยธรรมนั้นบ่อยครั้งถูกเรียกขานว่าเป็นปฏิปักษ์ การโจมตีมุ่งไปที่การสร้าง การให้วัฒนธรรมของอิสลามเป็นวัฒนธรรมที่ตายแล้วและล้าสมัย นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะทำให้อิสลามและวัฒนธรรมอิสลามเข้ากันไม่ได้กับตะวันตกหรือค่านิยมยุโรป ซึ่งอ้างจากผู้นับถือค่านิยมดังกล่าวว่าเป็นสากล ประเด็นในเรื่องอย่างเช่น ประชาธิปไตย เสรีภาพ สิทธิมนุษยชนและสถานภาพของสตรีบ่อยครั้งถูกจัดลำดับอย่างผิดๆ ว่ามีความแปลกแยกไปจากอิสลาม ห่างไกลจากสปีริตและหลักการอิสลาม

2. การโฆษณาต่อต้านอิสลามและชาวมุสลิมนั้นถูกกระตุ้นโดยพลังผลักดันทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยไม่มีอะไรไปเกี่ยวข้องกับอารยธรรมและวัฒนธรรมเลยแม้แต่น้อย

3. การมีอำนาจครอบงำของผู้มีอคติต่อมุสลิม ในสื่อมวลชนส่วนใหญ่ มีผลต่อการบิดเบือนภาพลักษณ์ของอิสลามและมุสลิมในความคิดและจิตใจของคนนับล้าน

4. ในสมัยหลังสงครามเย็น ความคิดที่เป็นอันตรายถูกนำเสนอ มีสมมุติฐานผิดๆ ในเรื่องอารยธรรมการเผชิญหน้าที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และความขัดแย้งระหว่างอารยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างตะวันตกและอารยธรรมอิสลาม

5. ในเรื่องการต่อสู้ของประชาชนมุสลิมที่ตกอยู่ใต้แอกของนักล่าอาณานิคมหรือภายใต้การมีอิทธิพลหรือการครอบครองจากต่างชาตินั้น ใครที่พยายามจะให้เข้ามาซึ่งสิทธิที่ยอมให้กันไม่ได้ และใครที่พยายามตัดสินอนาคตของตนเองก็จะถูกเรียกว่าผู้ก่อการกบฏ หัวรุนแรงและเป็นลัทธิก่อการร้าย สิ่งที่เกิดขึ้นก็เนื่องมาจากการละเลยความจริงทางประวัติศาสตร์ เป็นการปฏิเสธหลักการแห่งเสรีภาพและการตัดสินใจด้วยตนเอง อันเป็นสิทธิตามธรรมชาติของประชาชนตามที่ได้กำหนดไว้ในการประชุมระหว่างชาติและสัญญาต่างๆ

6. วัฒนธรรมที่มีอิทธิพลเหนือกว่าพยายามที่จะทำให้วัฒนธรรมอื่นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของตนภายใต้ความเป็นสากลของแบบแผนทางเศรษฐกิจที่ห่อหุ้มอยู่ และยังคงพยายามที่จะให้เข้ามา

ซึ่งวัฒนธรรมสากล และแนวโน้มนี้ตรงกันข้ามกับการมีหลายวัฒนธรรม เนื่องจากการกระทำดังกล่าวพยายามที่จะขัดแย้งวิสัยทัศน์ของวัฒนธรรมเดียวเข้าไป โดยไม่สนใจแก้อื่นๆ จากทั่วโลก

7. แนวโน้มของการฟื้นฟูศาสนาอิสลามและการปฏิรูปซึ่งสมควรได้รับการต้อนรับและสนับสนุนนั้นกลับไม่มีการแยกแยะให้แตกต่างไปจากความรุนแรงทางการเมืองอันเป็นการนำมารวมกับอิสลามอย่างผิดๆ

อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามที่จะทำให้ภาพของอิสลามถูกต้องขึ้น โดยการรวมตัวกันของประเทศมุสลิมทั่วโลก จัดตั้งสำนักข่าวอิสลาม (Islamic News Agency - INA) เป็นต้น นอกจากนี้ในท่ามกลางความมีอคติของสื่อมวลชนตะวันตกนั้น ก็ยังคงมีสื่อมวลชนส่วนหนึ่งที่เริ่มหันมาให้ความยุติธรรมแก่ชาวมุสลิม นั่นคือสื่อมวลชนเริ่มใช้สายตาที่เป็นกลางมากขึ้น ในการมองความขัดแย้งระหว่างอาหรับ-อิสราเอล ประกอบกับการปฏิวัติใหญ่ในประเทศอิหร่าน ก็ได้ทำให้สื่อมวลชนอเมริกัน มีความระมัดระวังในการเอ่ยถึงเรื่องอิสลามมากขึ้น

ถึงแม้ความพยายามดังกล่าวจะเป็นทางออกที่ดีอันหนึ่ง ในการแก้ไขปัญหาร่องภาพลักษณ์ และทัศนคติที่มีต่ออิสลาม แต่ทว่าสิ่งที่น่าคนที่ไม่ใช่มุสลิมออกจากกำแพงความเชื่อที่ฝังแน่นมาตั้งแต่คนรุ่นก่อนนั้น ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะทำได้สมบูรณ์ไปทั้งหมด ดังที่ นายอันวาร์ อิบราฮิม ได้เคยกล่าวไว้เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของมาเลเซีย ว่า อิสลามไม่ว่ามาเลเซีย อินโดนีเซีย ลิเบีย หรืออียิปต์ ยังคงถูกมองในแง่ลบและถูกเอ่ยถึงจากสื่อมวลชนโดยปราศจากความเป็นธรรมอยู่เสมอๆ

สำหรับสภาพการรายงานข่าวเกี่ยวกับโลกมุสลิมที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ในประเทศต่างๆ ไป นั้น มักจะเป็นข่าวที่ได้จากสำนักข่าวต่างประเทศ ที่สำคัญๆ ของสื่อสารมวลชนตะวันตก คือสำนักข่าว (AP -Associated Press) เอเอฟพี (AFP-Agence France Press) ยูพีไอ (United Press International) และรอยเตอร์ (Reuter) ซึ่งมักจะมีอคติต่อมุสลิมและกลุ่มอุดมการณ์อื่นๆ ในหลายๆ ด้าน และไม่ค่อยให้เนื้อที่ที่เพียงพอและสมดุลแก่อิสลามและโลกมุสลิม (Abdullah,1988:23-24 อ้างในพรรณพิมล ตะโรชะมาศ, 2538:81)

นิติวมิ นวรัตน์ คอลัมน์นิสต์เจ้าของคอลัมน์ "เปิดฟ้า ต่องโลก" หน้าข่าวต่างประเทศ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้กล่าวข่าวว่าข่าวต่างประเทศของไทยรัฐนั้น เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์มาจากสำนักข่าวระดับโลก 4 สำนักข่าว คือ เอพี และ ยูพีไอ จากสหรัฐอเมริกา รอยเตอร์จากอังกฤษ และ เอ

เอฟพี จากฝรั่งเศส เท่านั้น มีน้อยครั้งมากที่จะมีข่าวจากแหล่งข่าวอื่น (จากงานสัมมนา "ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอิสลาม" มศว. ประสานมิตร 29 พ.ย. 2541)

ดังนั้นมุมมองที่มาจากตะวันตกนั้นจึงเป็นที่คุ้นเคยกับคนไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะการแปลข่าวหรือบทความของตะวันตกแบบประโยคต่อประโยคนั้นเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาที่พบเห็นกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันในประเทศไทย (เจริญ มะธุติม, 2541: 31)

แล้วการที่หนังสือพิมพ์ในประเทศไทยโดยมากรับข่าวต่างประเทศจากสื่อมวลชนในโลกระหว่างตะวันตก ประกอบกับหนังสือพิมพ์ เหล่านั้นไม่ได้เป็นมุสลิม จึงขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักการอิสลาม กล่าวคือข่าว หรือเหตุการณ์ที่นำเสนอก็จะเป็นภาพลบต่อชาวมุสลิม นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ข่าวที่เกี่ยวกับโลกมุสลิม จึงมักเป็นข่าวที่เกิดจากการมองมุสลิมเพียงด้านเดียวด้วยสายตาของตะวันตก และในบางครั้งมีการบิดเบือน ซึ่งอาจเป็นผลมาจากลัทธิอาณานิคมมากกว่าเป็นความรู้สึกลึกซึ้งใจของนักข่าวเอง ยิ่งไปกว่านั้นโดยอาชีพแล้ว เป็นไปไม่ได้ที่ใครจะสามารถรับรู้เรื่องทุกเรื่อง ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ได้อย่างถูกต้อง และในระยะสั้น นอกจากนั้น ก็ยังไม่มีเหตุผลด้วยที่จะหวังให้ผู้ที่ไม่ได้เป็นอิสลาม มองโลกมุสลิมเหมือนมุสลิม เขียนเรื่องเกี่ยวกับอิสลามอย่างจริงจังหรือในลักษณะที่มุสลิมมอง (พรหมพิมล สะโรชะมาศ, 2538: 72)

สำหรับสถานการณ์ด้านข่าวสารเกี่ยวกับชาวมุสลิมที่เป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม ประเทศต่างๆ นั้น เมื่อพิจารณาในแง่การเข้าถึงสื่อมวลชนที่เป็นกระแสหลักของสังคมแล้ว พบว่าปัญหาของชาวมุสลิมไม่ได้รับการสะท้อนสู่สังคมเท่าไรนักหรือถ้ามีการนำเสนอข่าวก็มักขาดความเข้าใจในประเด็นปัญหาด้านศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ดังที่ Adnan (อ้างโดยพรหมพิมล สะโรชะมาศ อ้างแล้ว) นักวิชาการมุสลิมได้เคยสะท้อนเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้ว่า ในความเป็นจริงประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในการรายงานข่าวเกี่ยวกับอิสลามของหนังสือพิมพ์ ทั่วไปนั้น บางครั้งเกิดความคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับความเป็นจริงทั้งในแง่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตลอดจนความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องว่าสิ่งใดเป็นประเพณีสิ่งใดเป็นศาสนา ในบางครั้งที่ความไม่เข้าใจอิสลามนำไปสู่การพาดหัวข่าวผิดๆ อยู่เสมอ เช่น "โจรมุสลิม" "มุสลิมหัวรุนแรง" "กบฏมุสลิม" ซึ่งเป็นคำที่หนังสือพิมพ์ทั่วไปแปลจากต่างประเทศ โดยที่สำนักข่าวต่างประเทศเหล่านั้นมองอิสลามจากสายตาของตะวันตก ซึ่งมีทัศนคติที่ผิดๆ เกี่ยวกับอิสลามอยู่ ดังจะเห็นได้จาก การเสนอข่าวเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างมุสลิมกับชนกลุ่มอื่น โดยที่ไม่บ่งบอกถึงสาเหตุที่มุสลิมต้องต่อสู้ แต่กลับย่ำให้เห็นว่ามุสลิมเป็นพวก "หัวรุนแรง" "ก้าวร้าว" "กลุ่มกบฏ" พวกชอบการแบ่งแยก

ทั้งนี้จากการประมวลปัญหาในการรายงานข่าวที่เกี่ยวกับอิสลาม ในหนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งรวบรวมจากข้อคิดเห็นของสื่อมวลชน นักวิชาการและผู้เข้าร่วมในงานสัมมนาเรื่อง "สถานภาพอิสลามและการรายงานข่าว ในสังคมไทยปัจจุบัน" ซึ่งจัดโดยสถาบันพัฒนาการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ในระหว่างวันที่ 27-30 มกราคม 2532 นั้น พบว่าสภาพปัญหาในการรายงานข่าวที่เกี่ยวกับอิสลาม ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง มีดังนี้ (วิลาสินี พิพิธกุล, 2532:96)

1. ความไม่เข้าใจในหลักศาสนา และเอาภูมิหลังของตนเองไปใส่ทำให้เกิดการผิดเพี้ยนในการเสนอข่าว
2. เสนอข่าวในลักษณะเชิงขบขัน เหยียดเย้ย
3. เสนอข่าวโดยใช้ภาษาไม่เหมาะสม ใช้คำรุนแรง ขู่ขู่ ก่อให้เกิดความแตกแยก
4. เสนอข่าวโดยไม่มีการแยกออกมาให้ชัดเจนว่า สิ่งไหนเป็นประเพณี สิ่งไหนเป็นศาสนา
5. ความไม่ต่อเนื่องในการเสนอข่าว และการขยายความหรือเน้นความเฉพาะจุด รวมทั้งนำเอาเหตุการณ์ต่างๆ มาเชื่อมโยงกันจนดูว่าเป็นเหตุการณ์รุนแรงน่าตกใจ
6. การคำนึงถึงธุรกิจหนังสือพิมพ์จนเกินไป ทำให้มุ่งแต่จะขายข่าว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณรงค์ศักดิ์ สรวิทนันท์ (2533) ศึกษาเรื่อง "เนื้อหาข่าวและแนวทางการคัดเลือกข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย" โดยศึกษาหนังสือพิมพ์รายวัน 3 ประเภท คือ ประเภทเชิงคุณภาพ (สยามรัฐ, มติชน) ประเภทเชิงปริมาณ (ไทยรัฐ, เติมนิวส์) ประเภทกึ่งคุณภาพกึ่งปริมาณ (แนวหน้า, บ้านเมือง) พบว่า หนังสือพิมพ์ทั้ง 3 ประเภทมีแนวโน้มในการเสนอข่าวหน้าหนึ่งเป็นข่าวในเชิงลบ (ข่าวเกี่ยวกับความเสียหายและความไม่ดิงงาม) มากกว่าข่าวในเชิงบวก

ธงชัย มหาไทรภพ (2532) ทำการศึกษาเรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการคัดเลือกข่าวสำหรับลงพิมพ์ในหน้าแรกของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย 4 ชื่อฉบับ" ซึ่งประกอบไปด้วยหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, มติชน, สยามรัฐ และเฉลิมวิโรจน์ พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจคัดเลือกข่าวของหนังสือพิมพ์ที่ศึกษา โดยนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ในเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่จำแนกไว้ได้แก่

1. คุณค่าข่าว (News Values) ที่นับว่ามีอิทธิพลต่อการพิจารณาคัดเลือกข่าวของผู้ที่คัดเลือกข่าวในหนังสือพิมพ์รายวันไม่ว่าฉบับใดก็ตามจะ ได้แก่ ข่าวที่มีคุณสมบัติหลายประการ คือ ความขัดแย้ง ความเด่น ผลกระทบ ผลต่อเนื่อง ความทันสมัย

Deborah A. Barranco and Leonard Shyles (1988:178-181) ได้ทำวิจัยเรื่อง "Arab vs Israeli News Coverage in The New York Times, 1976 and 1984" เพื่อศึกษาว่าในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับอิสราเอล และอาหรับ ของหนังสือพิมพ์นิวยอร์ก ไทม์ นั้น มีอคติในการนำเสนอข่าวหรือไม่ รวมทั้งหนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวระหว่างประเทศอิสราเอล (คู่กรณีของอาหรับ) กับประเทศในกลุ่มอาหรับ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาข่าว บทความ ในหนังสือพิมพ์ นิวยอร์ก ไทม์ ที่สุ่มจากปี 1976 และปี 1984

ผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์นิวยอร์ก ไทม์ ให้ความสำคัญกับข่าวของประเทศอิสราเอล มากกว่าประเทศในกลุ่มอาหรับ และในการนำเสนอข่าวในกลุ่มประเทศอาหรับนั้นพบว่า หนังสือพิมพ์มีอคติในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับอาหรับ โดยหนังสือพิมพ์มักจะให้ภาพของความรุนแรงในกลุ่มประเทศอาหรับ รวมทั้งให้ภาพของอิสราเอลในทางบวกมากกว่านั่นเอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย